

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**POZICE A ROLE LIBERÁLNÍCH DEMOKRATŮ VE
STRANICKÉM SYSTÉMU SPOJENÉHO
KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO
IRSKA**

Lucie Linhartová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**POZICE A ROLE LIBERÁLNÍCH DEMOKRATŮ VE
STRANICKÉM SYSTÉMU SPOJENÉHO
KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO
IRSKA**

Lucie Linhartová

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Jurek

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Ráda bych touto formou poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce, panu PhDr. Mgr. Petru Jurkovi, za trpělivost a cenné rady, které mi při psaní práce poskytl. Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině za neustálou podporu během celého studia.

Obsah

1 ÚVOD	7
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
2.1 Většinový volební systém.....	11
2.1.1 First past the post system (FPTP)	12
2.2 Vliv volebního systému na stranický systém	14
2.3 Bipartismus	17
2.4 Třetí strany.....	19
3 LIBERÁLNÍ STRANA.....	22
3.1 Vývoj Liberální strany od jejího vzniku do konce 19. století (1859–1900)	22
3.2 Vývoj strany od přelomu 19. a 20. století do začátku první světové války (1900–1914)	25
3.3 Liberální strana v průběhu první světové války (1914–1918)	27
3.4 Úpadek Liberální strany a poslední působení ve vládě (1918–1945)	28
3.5 Postavení Liberální strany v období 1945–1980.....	30
3.6 Návrat Liberální strany (1980–1988).....	33
4 LIBERÁLNÍ DEMOKRATÉ.....	34
4.1 Vznik Liberálních demokratů (1988–1992).....	35
4.2 Volby 1992 (1992–1997)	37
4.3 Volby 1997 (1997–2001)	38
4.4 Volby 2001 (2001–2005)	41

4.5 Volby 2005 (2005–2010)	43
4.6 Volby 2010	46
5 VLIV LIBERÁLNÍCH DEMOKRATŮ NA STRANICKÝ SYSTÉM VELKÉ BRITÁNIE	52
6 ZÁVĚR.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
Literatura	60
Prameny.....	63
RESUMÉ.....	65
PŘÍLOHA – VÝSLEDKY VOLEB DO BRITSKÉ DOLNÍ SNĚMOVNY V LETECH 1868–2010.....	66

1 ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje tématu britského stranického systému, ve kterém jsou hlavními aktéry dvě politické strany, a to Labouristická strana a Konzervativní strana. Liberální demokraté se v průběhu první poloviny 20. století stali ve stranickém systému třetí stranou, obvykle tedy nevládnou a ani nemají možnost na vládu bezprostředně působit. Ovšem po posledních volbách, které proběhly v roce 2010, jsou součástí koaliční vlády a dochází tedy ke zcela novému působení strany ve stranickém systému Velké Británie.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaká je relevance a pozice Liberálních demokratů jakožto třetí strany ve dvoustranickém systému Velké Británie a zda má možnost tento systém nějak narušit. V této práci se zaměřím na to, jaké je postavení Liberálních demokratů v rámci stranického systému a zda jako třetí strana může bipartismus nějak ovlivnit. V souvislosti s tím se budu v práci opírat o teoretické koncepty, které vysvětlují fungování bipartijního systému a popisující vliv volebního systému na systém stranický. Tato bakalářská práce je případovou studií.

Práce se skládá ze dvou částí, z teoretické části, kde jsou uvedena východiska, o která se dále opírám v empirické části, která se týká Liberálních demokratů. V teoretické části se zaměřím na většinový volební systém, konkrétně tedy na jednokolový většinový volební systém, a to proto, že další strany, třetí stranou počínaje, jsou díky tomuto volebnímu systému znevýhodněny a získají jen malý počet poslaneckých křesel, a to se týká právě Liberálních demokratů. Jednokolový většinový volební systém bývá také nazýván *first past the post system* (dále jen FPTP)¹, *single member plurality*, v češtině jako relativně většinový, vítěz bere vše nebo systém prvního v cíli (Chytilek–Šedo a kol., 2009: 111–112). Jednokolový většinový volební

---

¹ Někteří autoři se přou o to, jak by měl být jednokolový většinový volební systém správně nazýván. Podle některých není zcela správné používat označení relativní, neboť to ukazuje pouze jednu vlastnost tohoto systému, ani jednokolový, neboť i volební systém alternativního hlasování je ze své podstaty jednokolový. Nejčastěji se zůstává u anglického termínu *the first past the post* (FPTP). V této práci dále zůstanu u jednotného označení FPTP.

system můžeme jednoduše charakterizovat jako jednokolovou volbu jednoho kandidáta v jednomandátovém obvodu, kde nakonec vítězí kandidát s největším počtem hlasů.

V souvislosti s volebním a stranickým systémem budou v práci představeny i *Duvergerovy zákony* a Sartoriho pravidla, která se zabývají vlivem volebních systémů na systémy stranické. Tato teorie má osvětlit, jaká je propojenost mezi volebním a stranickým systémem, což bude dále využito při zkoumání třetích stran, konkrétně v případě Liberálních demokratů.

Dále teoreticky vymezím bipartismus, neboť analýza Liberálních demokratů, tedy třetí strany, probíhá právě na pozadí britského dvoustranického systému. A jak již bylo řečeno výše, FPTP produkuje dvoustranické systémy. Duverger (1967: 217) v souvislosti s tím uvádí, že téměř všechny země s jednokolovým většinovým volebním systémem jsou dvoustranické a téměř všechny dvoustranické země mají jednokolový většinový volební systém. Sartori (2005: 202) dvoustranický systém vidí jako soupeření dvou velkých stran o většinu poslaneckých křesel, jedna z těchto stran nakonec uspěje a tato vítězná strana je potom schopná vládnout sama. Dále se očekává, že postupně dojde k alternaci či střídání u moci.

V teoretické části bakalářské práce se budu také zabývat třetí stranou a její pozicí ve dvoustranickém systému. Třetí strana právě kvůli FPTP obdrží nepoměrně menší zisky poslaneckých křesel a nemůže se (až na výjimky) podílet na vládě. Tento systém eliminuje třetí strany v tom, že jsou co do počtu křesel znevýhodněny, jsou nedostatečně reprezentovány ve vztahu k procentu svých voličů a také tím, že voliči chápou, že se jejich hlasy ztrácejí, když je dávají třetí straně, a proto je raději dají jedné z těch dvou hlavních stran. Sartori (2001: 45) na třetí stranu nahlíží dle její relevantnosti. Tedy zda má na fungování politického systému nějaký vliv. Třetí stranu, která je relevantní, můžeme potom brát jako možného politického partnera, se kterým by bylo možné utvořit koalici a který má navíc šanci ovlivnit politický systém. Teoretické vymezení třetí strany bude dále využito při zkoumání Liberálních

demokratů, kteří jsou ve stranickém systému Velké Británie právě tou třetí stranou, tedy tou stranou, která je díky FPTP znevýhodněna.

V následné empirické části se zaměřím na samotné Liberální demokraty, potažmo na Liberální stranu. Nejprve se budu zabývat vznikem Liberální strany a její historií, neboť z ní se dozvídáme, jaké jsou historické kořeny strany, jak se vyvíjela a jak se v průběhu let etablovala ve stranickém systému Velké Británie. Plynule potom přejdu k dnešním Liberálním demokratům. Detailněji se věnuji několika posledním volbám a hlavně těm, které proběhly v roce 2010. Tyto volby bych označila jako klíčové, neboť se Liberální demokraté stávají součástí koaliční vlády a dochází tedy ke zcela novému působení strany ve stranickém systému Velké Británie. V této části uvedu dále koaliční vyjednávání a sestavení vlády, ale také se zmíním o pokusu reformovat volební systém, neboť jedním z iniciátorů této reformy byli právě Liberální demokraté. V neposlední řadě se zaměřím na to, jaký vliv mají Liberální demokraté na stranický systém Velké Británie. Díky historickému kontextu a analýze výsledků posledních voleb si můžu odpovědět na otázku, jaká je pozice Liberálních demokratů ve stranickém systému Velké Británie, či zda může bipartismus nějak narušit.

Práce je pro přehlednost členěna do několika tematických kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. V kapitole Teoretická východiska rozebírám většinový volební systém, konkrétně potom FPTP, vliv volebních systémů na stranické systémy, dvoustranický systém a třetí strany. V další kapitole Liberální strana se zaměřuji na historické kořeny strany a hlavně na to, jaké postavení měla Liberální strana ve stranickém systému v průběhu let. Následně navazuji kapitolou Liberální demokraté, kde se zabývám vývojem strany v posledních více jak dvaceti letech, neboť v této době se strana formuje do dnešní podoby. Další podkapitoly se potom zabývají jednotlivými volbami, které proběhly v letech 1992 až 2010. Poslední tematická kapitola se týká vlivu Liberálních demokratů na stranický systém Velké Británie.

V práci je také příloha, která mapuje parlamentní volební výsledky od roku 1868 až do posledních voleb v roce 2010. Volební výsledky přikládám z toho důvodu,

aby bylo patrné, kolik hlasů, potažmo mandátů získali Liberální demokraté v průběhu historie, kdy došlo k jejich úpadku nebo naopak kdy se strana vrací zpět na politickou scénu.

V bakalářské práci jsem použila jak české, tak převážně anglické zdroje. České zdroje byly povětšinou použity pro teoretickou část. Kromě publikace jako je kniha *Volby a politické strany v moderních demokraciích* od Klímy nebo od Lebedy a Nováka *Volební a stranické systémy*, jsem použila publikace od Sartoriho *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu* a *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Podstatnou část teorie jsem čerpala také z knihy *Political Parties* od Duvergera. Z cizojazyčných zdrojů byla v teoretické části dále využita například i kniha *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook* od autorů Reynoldse, Reillyho a Ellise.

V druhé části práce byly využity převážně zdroje anglické. Stěžejní dílo, ze kterého jsem vycházela v kapitole o historii strany, je kniha *A Short History of the Liberal Party. The Road back to Power* od Cooka, která mapuje i poslední volby v roce 2010. Při zpracování této části jsem použila kapitoly ze sborníku *The Liberal Democrats*, dále jsem využila knihu *British Political Parties Today* od autorů Garnera a Kellyho či *Contemporary British politics* od Coxalla a Robinse. V poslední tematické kapitole, která se věnuje vlivu Liberálních demokratů na stranický systém, jsem čerpala převážně z článku *The Changing Party System* od autorů Lynche a Garnera.

V práci byly použity také internetové zdroje, které přinášejí aktuální informace, které se týkají například posledních voleb, volební reformy nebo fungování Liberálních demokratů v rámci koalice.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 Většinový volební systém

V této kapitole se budu obecně věnovat většinovému volebnímu systému a teoreticky ho vymezím. Dále se v jedné podkapitole budu podrobněji věnovat konkrétnímu typu většinového volebního systému, a to FPTP, neboť se používá ve Velké Británii. Opět ho teoreticky vymezím. Uvedu, jaká má pozitiva a negativa a jak celkově působí na politický systém. Díky tomu budu moci názorně ukázat, jak tento volební systém funguje, jaký vliv má na stranický systém² a hlavně jaký dopad má FPTP na třetí strany.

Volební systémy můžeme rozdělit na většinové, poměrné a smíšené. Tato kapitola se bude zabývat, jak už sám název napovídá, výlučně většinovými volebními systémy. Podstatou těchto systémů je, že mandáty získá pouze kandidát nebo vítězná politická strana, která získala nejvíce hlasů, a nikdo jiný. A to i přesto, že kandidáty dělí jen nepatrné množství hlasů. Volební obvody jsou většinou jednomandátové. Většinové volební systémy se používají od 19. století, kdežto poměrné od 20. století (Klíma, 1998: 205, 225).

Většinové volební systémy můžeme potom rozdělit do několika kategorií. V jednomandátových volebních obvodech rozlišujeme většinové volební systémy podle počtu hlasů, které musí kandidát získat, aby mohl být zvolen. Většina může být tak relativní a absolutní (Chytilík–Šedo a kol., 2009: 26). Většinu chápeme jako alespoň 50+1 % hlasů nebo jako v případě FPTP stačí získat pouze větší počet hlasů, než má další kandidát v pořadí (Coxall–Robins, 1998: 142).

---

² Obecně vliv volebních systémů na stranické systémy bude podrobněji rozvinut v kapitole 2.2.

2.1.1 First past the post system (FPTP)

FPTP můžeme charakterizovat několika základními znaky, kterými jsou jednokolová volba jednoho kandidáta v jednomandátovém obvodu, kde nakonec vítězí kandidát s největším počtem hlasů. Pro účely voleb je pak země rozdělena do volebních obvodů (s jedním mandátem), jejichž počet je shodný s počtem volených poslanců, kteří mají zasednout do dolní komory parlamentu (Novák–Lebeda, 2004: 22).

Mezi výhody FPTP patří právě jeho jednoduchost – jednoduchý je volební akt a výběr kandidáta, zjišťování samotných výsledků a také zde nedochází k žádnému těžkému přepočítávání. Dále je to stabilita, neboť tato volba napomáhá k etablování systému dvou stran, které se střídají u moci a v parlamentu tvoří dostatečnou většinu, takže nepotřebují tvořit koalice³. V neposlední řadě můžeme jako výhodu uvést i jakousi soudržnost mezi kandidáty a voliči v rámci volebních obvodů. Strana, aby vyhrála, potřebuje koncentrovanou voličskou základnu a ne voliče rozptýlené různě po obvodech. Tento problém se týká hlavně těch stran, které končí jako třetí v pořadí (Coxall–Robins, 1998: 143). Můžeme potom hovořit o tzv. personalizaci voleb, neboť se volič daleko více orientuje na danou osobnost (což ale nemusí platit automaticky) a o tzv. teritoriálním zastoupení. Neboť jak již bylo řečeno, za jeden obvod je zvolen jen jeden kandidát, který tak zastupuje zájmy relativně malého (geografického) teritoria (Klíma, 1998: 209–210).

Na druhou stranu jsou zde i negativa – dochází k disproporcionalitě volebních výsledků, kdy silné strany bývají nadreprezentovány a slabé strany naopak podreprezentovány (Novák–Lebeda, 2004: 23). K dosažení vítězství totiž většinou stačí získat cca 30–40 % hlasů ve volebním obvodu, někdy dokonce jen 20–30 %. To závisí hlavně na počtu kandidátů – čím je jich více, tím menší počet hlasů stačí k vítězství. Někdy potom může dojít k tomu, že strana, která v celostátním měřítku

---

³ Toto tvrzení nemusí vždy platit.

získala více hlasů, má ale méně křesel v parlamentu než druhá strana v pořadí (Kubát, 2007: 260).

Dalším důvodem, proč bývá tento volební systém kritizován, je tzv. taktické hlasování. Volič volí tu stranu, která dle něj má možnost dostat se do parlamentu. Nevolí tedy potom dle svého uvážení a sympatií, ale aby jeho hlas zbytečně nepropadl, vybere si raději tu stranu, o které si myslí, že by mohla zvítězit. Jsou-li potom ve společnosti nějaké menšiny, dochází k jejich politické diskriminaci, neboť FPTP jim nedovoluje získat parlamentní většinu a podílet se na vládě (Klíma, 1998: 209, 215).

Reynolds, Reilly a Ellis (2005: 36–37) představují možné efekty FPTP. Je nutné brát ohled na to, že se mohou vyskytovat i v odlišných podobách, popř. se nemusí v některé zemi vyskytovat vůbec, záleží na politické situaci. Mezi tyto efekty můžeme zařadit podprezentování třetích stran a celkově další menší strany mají ztíženou možnost zasednout v parlamentu. Na druhou stranu má volič jasný výběr mezi dvěma hlavními alternativami. Tento volební systém tak potom produkuje jednobarevnou vládu, neboť vítěz většinou získá nadpoloviční většinu a nemusí tvořit koalici. Tím pádem produkuje i jednobarevnou opozici. Dále podporuje strany, které jsou schopné zaujmout voliče napříč spektrem. Tzn., že jejich přívrženci jsou souměrně rozprostřeni po volebních obvodech napříč regionálními bariérami. Díky tomu vzniká *vztah* mezi poslancem a jeho volebním obvodem. V rámci vnitrostranických nominací jsou potom vybíráni kandidáti, kteří mají větší šanci zaujmout voliče.

Jako o negativních efektech potom můžeme hovořit v souvislosti s manipulací v rámci volebních obvodů. A to jednak, co se týče jejich hranic, ale také v souvislosti s počtem voličů v rámci jednotlivých volebních obvodů. Dalším negativním aspektem je mnoho hlasů, které nejsou převedeny na mandáty. Jak již bylo řečeno výše, tyto efekty se neobjevují automaticky všude tam, kde se používá FPTP. Jsou pouze určitými prvky, které se mohou (a nemusí) objevovat díky tomuto typu volebního systému.

FPTP je vůbec nejčastěji používaným volebním systémem na světě. Ve Velké Británii byl tento volební systém zaveden v roce 1885. Do tohoto roku se volilo prostřednictvím neomezeného hlasování hlavně ve dvoumandátových obvodech, někdy ale i ve tři nebo čtyřmandátových obvodech (Chytilek–Šedo a kol., 2009: 119).

2.2 Vliv volebního systému na stranický systém

V této kapitole představím dvě stěžejní teorie, které se zabývají vlivem volebního systému na systém stranický. Nejprve popíši *Duvergerovy zákony* a dále Sartoriho pravidla. Dále se také zaměřím na vliv FPTP, a to konkrétně na jeho účinky. Souvislost mezi volebním a stranickým systémem a účinky volebního systému slouží k další analýze třetích stran. Jinými slovy jaký vliv má na třetí strany podoba volebního a stranického systému. Tato kapitola je důležitá pro další zkoumání Liberálních demokratů jakožto třetí strany.

Maurice Duverger (1967: 205) se vlivem volebních systémů zabýval jako jeden z prvních. Jeho poznatky jsou někdy nazývány jako *Duvergerovy zákony*, on sám je tak ale nikdy necharakterizoval, spíše hovořil o tendencích nebo vzorcích. Dle něj je volební systém klíčovým faktorem podoby stranického systému. Duverger v této souvislosti dodává, že volební systém je možné přirovnat buď k brzdě, nebo k plynu v autě, ale rozhodně není motorem systému, neboť tím je hlavně ideologie a sociálně-ekonomické faktory dané země.

Duvergerovy zákony jsou celkem tři. První hovoří o tom, že proporční volební systém vede k multipartismu s tuhými, nezávislými a stabilními politickými stranami. Druhé pravidlo říká, že dvoukolový většinový volební systém vede k multipartismu s pružnými, závislými a relativně stabilními politickými stranami. Podle třetího pravidla jednokolový většinový volební systém vede k bipartismu, kdy se střídají u moci dvě velké nezávislé strany (Duverger, 1967: 205).

Tyto Duvergerovy vzorce ale vyvolaly značný nesouhlas, neboť tak, jak jsou definovány, platí velmi omezeně, existuje spousta výjimek, které je potřeba odůvodnit.

Sám Duverger je později modifikoval. Z jeho prvotních tvrzení, že volební systémy vedou k určitým systémům stranickým, přešel později k verzi, že je spíše jen podporují. Dále také rozlišil mezi zákonem a hypotézou. Duvergerův zákon říká, že jednokolový většinový volební systém podporuje systém dvou stran, Duvergerova hypotéza potom říká, že dvoukolový systém a systém poměrného zastoupení podporují multipartismus (Chytilík–Šedo a kol., 2009: 53).

Dále Duverger v souvislosti s FPTP hovoří o tom, že volební systémy mají mechanické a psychologické účinky. Mechanický účinek je přímý účinek volebního systému na přepočítání hlasů na mandáty, vztahuje se k reprezentaci stran, konkrétně tedy dochází k podreprezentaci třetích stran. Psychologický účinek je spjat s reakcí voličů na mechanický účinek volebního systému, jinými slovy voliči raději zvolí tu stranu, která se do parlamentu dostane, i když je jim bližší právě ta menší třetí strana, ale nechtějí, aby jejich hlas propadl. Konkrétně k tomu Duverger dodává, že bipartismus jako výsledek FPTP je výsledkem dlouhodobého procesu, v němž mechanický účinek volebního systému nejprve podreprezentoval třetí strany a následně díky psychologickému účinku se v příštích volbách od těchto stran začínají odklánět voliči, neboť si raději vyberou kandidáta strany, která se reálně dostane do parlamentu⁴ (Duverger, 1967: 224–226).

Na *Duvergerovy zákony* dále navazuje Sartori, který se tyto *zákony* snaží více zkonkretizovat, dle něj jsou moc obecné. Sartori podotýká, že každý zákon o volebních systémech, který stanovuje účinek na počet stran, musí obsahovat i pravidlo, díky kterému můžeme počet stran určit, Duverger dle Sartoriho žádné toto pravidlo nedodržuje (Sartori, 2001: 41).

---

⁴ Ovšem i v tomto případě Duverger poukazuje na výjimky a toto tvrzení komparuje na stranickém systému Belgie a Velké Británie.

Sartori tyto *Duvergerovy zákony* dále rozvíjí a stanovuje čtyři pravidla. První pravidlo říká, že pokud máme strukturovaný stranický systém⁵ a rovnoměrné rozložení hlasů, tak většinový jednokolový volební systém vede k bipartismu. Anebo je obzvláště silný strukturovaný stranický systém postačující podmínkou bipartismu.

Druhé Sartoriho pravidlo říká, že pokud máme strukturovaný stranický systém, ale už ne rovnoměrné rozložení hlasů, tak většinový jednokolový volební systém vede k multipartismu. V systému se tedy objeví více stran než dvě, které díky voličské podpoře získají v daném volebním obvodu většinu.

Podle třetího pravidla máme-li strukturovaný stranický systém, tak poměrný volební systém vede ke koncentrovanému multipartismu⁶. V posledním čtvrtém pravidle se počítá s nestrukturovaným stranickým systémem, přičemž poměrný volební systém vede tedy k roztržitému multipartismu. Ve zkratce se Sartori zaměřuje na stranickou strukturovanost a na koncentraci voličské podpory (nebo také voličského rozptylu) napříč volebními obvody, která umožňuje získání většiny (ve většinovém volebním systému) nebo překročení kvót (v poměrném volebním systému) (Sartori, 2001: 59–60).

Sartori (2001: 44–45) k účinku volebních systémů dále uvádí, že mají vliv jak na voliče⁷, tak na počet stran. Účinek na počet stran nazývá jako reduktivní, protože strany buď zredukuje, nebo na jejich počet nemá žádný vliv. Samotnou redukci můžeme charakterizovat jako slabou nebo silnou. Ovšem Sartori velmi striktně rozlišuje mezi stranami samotnými. Což znamená, že do výčtu stran, které je možné zredukovat a které zkoumá, nepočítá zcela všechny. Stručně řečeno je pro něj důležité zabývat se pouze relevantními politickými stranami.

---

⁵ Strukturovaný stranický systém chápe tak, že volič volí stranu, protože se s ní ztotožňuje a ne kvůli nějaké místní osobnosti.

⁶ V koncentrovaném multipartismu se neobjevují extrémní strany, strany se blíží středu politického spektra.

⁷ V tomto případě hovoříme o psychologickém vlivu.

2.3 Bipartismus

V kapitole o bipartismu popíše jeho základní charakteristiku, dále jak ho definoval Sartori a Duverger. Charakterizovat bipartismus a jeho fungování je nezbytné, neboť bipartismus najdeme právě ve Velké Británii a nás zajímá, jaké postavení má v rámci dvoustranického systému strana třetí, tedy Liberální demokraté.

Jak již bylo předesláno výše, FPTP produkuje dvoustranický systém. Je však nutné si uvědomit, že odlišit bipartismus od multipartismu není zcela jednoduché⁸, neboť i přesto, že jsou v systému dvě dominantní strany, tak je zde i strana třetí. Třetí strana se sice nemusí podílet na vládě, ale zkrátka existuje. Duverger (1967: 208–210) v této souvislosti dále uvádí, že než se ve Velké Británii zcela etabloval dvoustranický systém, byli voliči mezi lety 1918 až 1935 rozděleni do třech politických táborů. Duverger bipartismus popisuje na vzoru Velké Británie a do kontrastu jí staví se Spojenými státy americkými. Spolu s tím rozlišuje mezi skutečným bipartismem (britský typ s disciplinovanými stranami) a pseudobipartismem (americký typ s neukázněnými stranami).

Ve dvoustranickém systému si podle Duvergera vždy vybíráme ze dvou alternativ. Neexistuje, aby se charakteristika obou dvou velkých stran prolínala. Dle něj nelze hovořit ani o jakémsi centru (středu), který by strany zastupovaly. De Madariaga v případě Velké Británie hovořil o tzv. sportovním instinktu, kdy politickou kampaň potom chápe jako souboj dvou rivalů. Rozšíření tohoto sportovního instinktu datuje do první poloviny 20. století, kdy se ve stranickém systému Velké Británie etabluje třetí strana (Duverger, 1967: 217).

V bipartismu jsou tedy dvě velké strany, které jsou schopné vládnout samostatně, v čemž jim nezabraňují třetí strany, tzn. že je nepotřebují, aby s nimi

---

⁸ Vůbec první, kdo proti sobě stavěl bipartismus a multipartismus, byl v roce 1896 Lowell. S multipartismem spojoval politickou nestabilitu, koaliční vlády dle něj měly kratší trvání. Pro stabilní systém byla charakteristická strana, která byla schopná mít v parlamentu většinu (Novák, 1997: 78).

utvořily koalici. Hlavní charakteristikou je, že jedna strana vládne sama. V této souvislosti je nezbytné podotknout, že sice vládne sama, ale ne donekonečna. Pokud by totiž jedna strana vyhrávala jedny volby za druhými, hovořili bychom o straně predominantní, nikoli o dvoustranickém systému. Bipartismus závisí na střídání vlád, pro správné fungování je stranická soutěž nezbytná (Sartori, 2005: 200).

Sartori dále definoval základní podmínky, které jsou nezbytné k fungování bipartismu. Dvě strany soupeří o absolutní většinu poslaneckých křesel. Jedna z těchto stran nakonec získá nadpoloviční většinu. Vítězná strana chce vládnout sama. Tyto dvě strany se střídají u vlády. Samotná alternace neboli střídání je chápána spíše jako předpoklad očekávání než jako vlastní výskyt střídání vlád.

Sartori dále dodává, že pro bipartismus je důležité i malé ideologické rozpětí, čím menší je tedy rozptyl názorů, tím lépe funguje. Ovšem co se týče homogenity obyvatelstva (která je spjata s FPTP), upozorňuje, že kulturní homogenitu nebere bipartismus jako předpoklad, ale že se díky němu v průběhu let utvářela (Sartori, 2005: 202–207).

Do 50. let 20. století se přeceňovaly některé důsledky dvoustranického systému. Jako pozitiva byly brány například tyto aspekty – jednostranické složení vlády vede k její větší výkonnosti a stabilitě, dochází k hladkému průběhu střídání stran ve vládě, vládní strana sama nese odpovědnost za uskutečňování veřejné politiky, jsou zde tendence k umírněnosti fungování politického systému, v neposlední řadě potom je zde větší míra demokratičnosti díky výběru mezi dvěma odlišnými alternativami (Klíma, 1998: 151).

Nově se začaly kritizovat i ty aspekty, které byly předtím vyzdvihovány jako klady. Například stabilita vlády v sobě zároveň nese riziko strnulosti režimu. Nebo pokud se vláda dopustí nějakých výrazných chyb, nejsou zde mechanismy, které by ukončily její působení před skončením jejího volebního období. Neznamená to tedy, že pokud se ve vícestranickém systému střídají vlády či ministři, tak že to nutně musí

přinášet politickou nestabilitu. Co se týče často zmiňované větší míry demokratičnosti, tak i zde dochází ke kritice. Země, kde jsou nějaké menšiny, by kvůli bipartismu neměly adekvátní politické zastoupení. Dále neplatí, že jen vítězná strana musí nutně zformovat jednobarevnou vládu (Klíma, 1998: 154–155).

I přesto, že etablování bipartismu můžeme vysledovat v průběhu historie, nezbytným prvkem, díky kterému se objevuje, je volební systém. Podle Duvergera totiž téměř všechny země s jednokolovým většinovým volebním systémem jsou dvoustranické a téměř všechny dvoustranické země mají jednokolový většinový volební systém (Duverger, 1967: 217).

2.4 Třetí strany

Obsahem kapitoly, jak už sám název napovídá, je charakteristika třetích stran, která dále slouží k analýze Liberálních demokratů. Budu se zabývat tím, jaké strany v systému to jsou, jaká je jejich relevance, dle jakých kritérií ji určujeme či jaký vliv mají třetí strany v rámci bipartismu. Dále uvedu Duvergerovu teorii, která se zabývá charakteristikou tzv. malých stran, tedy těch stran, které mají omezenou možnost podílet se na politické moci.

Jak již bylo řečeno, FPTP podporuje bipartismus a nepřeje třetím stranám. Nejprve je nutné určit, které strany máme vůbec považovat za ty tzv. třetí. Nejvýstižněji je charakterizoval Sartori. Sartori (2001: 45) se zaměřoval na relevantnost politických stran. Pro zjištění počtu stran v systému je důležité vyřadit z něj ty strany, které nemají na jeho fungování žádný vliv. Je tedy nutné určit, jaké strany jsou významné, tedy relevantní a které nikoli. Sartori uvádí dvě kritéria relevance. Jedním z nich je koaliční nebo vyděračský potenciál. Pokud strana nemá ani jedno z toho, je tedy irelevantní. I malé strany musí být relevantní, musí na ně být nahlíženo jako na možného partnera, se kterým by bylo možné spolupracovat a utvořit koalici. Jsou to strany vládně orientované a ideologicky přijatelné. Z toho vyplývá, že i třetí strany musí být relevantní a měly by disponovat koaličním potenciálem.

Přítomnost třetí strany nebo dalších menších stran představuje pro fungování bipartismu určitou hrozbu. Na relevanci této strany můžeme nahlížet několika způsoby, avšak vždy je také nutné brát ohled na volební systém v dané zemi. Zaměříme-li se na celostátní úroveň, lze relevanci třetí strany posuzovat dle míry jejího vlivu na složení stranické a volební soutěže, dále dle intenzity soutěživosti, dle utváření politické agendy (tzv. agenda-setting), ale také podle toho, jaké má zastoupení v parlamentu a zda by dokonce mohla v dalších volbách zvítězit. Čím více mandátů strana získá, tím větší jsou i nároky na přesun hlasů (mandátů) mezi dvěma hlavními stranami, má-li docházet k jejich alternaci. Třetí strany jsou však, co se týče jejich působení v rámci bipartismu, ohroženy, a to tehdy pokud jedna z hlavních stran získá v parlamentu jasnou převahu. Třetí strany mohou být ovšem i tzv. jazýčkem na vahách, a to když ani jedna ze dvou hlavních stran nezíská v parlamentu většinu. Čím více se v systému začne objevovat relevantních stran, tím větší je možnost, že bude (čistý) bipartismus narušen (Fiala–Strmiska, 1998: 212–213).

Duverger dále malé strany dělí na dva typy – na malé strany osobností (*personality parties*) a malé strany stálých menšin (*permanent minority parties*). Malé strany osobností nemají stranickou strukturu a organizaci, jsou zde poslanci, kteří neakceptují disciplínu velké strany nebo si myslí, že skrze ni neprojeví zcela své ambice. Do této skupiny zařazuje frakci Liberálních demokratů ve 30. letech 20. století, která byla založena na rodinných vazbách okolo Lloyda Georga. Tyto strany jsou spíše vládní. Oproti tomu malé strany stálých menšin mají rozvětvenou celostátní strukturu, opírají se o sociální nebo politické zázemí. Sem můžeme zařadit strany, které reprezentují etnické, náboženské nebo regionální menšiny. Tyto strany jsou spíše opoziční (Duverger, 1967: 290–291).

Duverger dále uvádí, že třetí strana, která je díky FPTP znevýhodněna, je přesto důležitá, neboť má pozici jakéhosi arbitra. Strana v této pozici může ovlivnit vládní rozhodnutí, neboť pokud některá ze dvou hlavních stran nemá dostatečnou většinu, může jít právě s jednou z nich do koalice, na čemž ale tato třetí strana bude chtít něco

vytěžit (Duverger, 1967: 294–295). Často se v této souvislosti uvádí, že se může snažit prosadit změnu volebního zákona, aby měla v příštích volbách větší šanci podílet se na politické moci.

Třetí strana, která je relevantní, si může diktovat své podmínky, pokud velká strana sama vládnout nemůže. Tímto způsobem může třetí strana zneužívat svého postavení a vybírat si mezi možnými koaličními partnery toho, kdo jí nejvíc ustoupí nebo nejvíc nabídne. Na tzv. malé strany je navíc nutné nahlížet dle určitých kritérií. Podíváme-li se právě na Liberální demokraty, tak můžeme říci, že jsou (z dlouhodobého hlediska) malou stranou v parlamentu jen v důsledku volebního systému, ale nejsou malou stranou, pokud jde o volební výsledky (Novák, 1999: 55–58).

Duverger v souvislosti s tím poukazuje na ty třetí strany, které se ve stranickém systému objevují dlouhodobě a kvůli FPTP mají omezenou možnost podílet se na vládě. Tyto strany mají v určitých volebních obvodech silnou podporu, zde je možné je označit za velké strany, kdežto na celostátní úrovni jsou stranami malými. Přesto díky tomu mohou potom fungovat na celostátní úrovni (Duverger, 1967: 382).

Třetí strany jsou tedy kvůli FPTP podreprezentovány a obdrží nepoměrně menší zisky poslaneckých křesel. Nejhuře jsou na tom potom ty politické strany, které nemají souměrně rozmístěnou voličskou základnu. Strany, které jsou silné na regionální úrovni, získávají poměrné zastoupení. V rámci toho je nutné rozlišit třetí strany, které mají rozptýlenou voličskou podporu a ty, které jí mají koncentrovanou. Strany, které mají rozptýlenou voličskou podporu, i kdyby získaly až 25 % celostátních zisků, jsou nakonec ještě více podreprezentovány. Strany, které mají voličskou podporu koncentrovanou, jsou na tom lépe.

3 LIBERÁLNÍ STRANA

V několika následujících podkapitolách bude zmapována historie Liberální strany, a to od jejího vzniku v roce 1859 až do 80. let 20. století, kdy kandiduje v rámci Aliance se Sociálně demokratickou stranou. Historický přehled strany, to jaké postavení měla v průběhu let ve stranickém systému, kdy se podílela na vládě, kdy došlo k úpadku a co k tomu vedlo, slouží k další analýze postavení Liberálních demokratů ve stranickém systému Velké Británie.

3.1 Vývoj Liberální strany od jejího vzniku do konce 19. století (1859–1900)

Počátky strany datujeme do roku 1859, kdy došlo ke spojení whigů, peelistů⁹ a radikálů a následně k vytvoření Liberální strany. Politický a sociální základ liberálů vycházel právě z těchto skupin. I přesto byly tyto proudy v něčem odlišné, a jak se později ukáže, právě to nakonec vedlo k rozštěpení strany. Odlišnost se týkala jak sociálního zázemí, tak politické ideologie. Velké rodinné skupiny whigů tvořily tradiční aristokratické jádro strany. Pro ně byla důležitější tradice a historie daleko více než nějaký specifický program. A právě whigové zastávali i důležitější posty než radikálové (Cook, 2010: 1–2).

Radikálové, jak už sám název napovídá, byli více radikální například v prosazování reformů a oproti whigům značně odlišní¹⁰. Co se týče reformů, například požadovali rozšíření volebního práva, zavedení tajného hlasování, rozšíření státního vzdělávání nebo zrušení poplatků, které vybírala církev, celkově byli pro odstátnění církve. Radikálové striktně chtěli ustavit určitý řád, jak uvnitř státu, tak v rámci církve. Největší překážkou těchto reformů ovšem nebyla konzervativní část strany, ale

---

⁹ Peelisté byli příznivci konzervativce Roberta Peela. Po zrušení Obilného zákona v roce 1846 došlo k rozdělení Konzervativní strany, neboť zrušení tohoto zákona docílil právě Peel s podporou whigů, i přesto že většina konzervativců byla proti. Obilní zákon, jenž představoval protekcionistické opatření na dovoz potravin do Velké Británie, byl zrušen v souvislosti s hladomorem v Irsku (Strmiska–Chytilík, 2005: 63).

¹⁰ Whigové se sami uvnitř strany oproti radikálům a umírněným liberálům povyšovali na vyšší úroveň v rámci politické společnosti.

naprostá netečnost umírněných liberálů¹¹, kteří tvořili ve straně většinu. Celkově se tedy ve straně střetávaly tři proudy – whigové, radikálové a umírnění liberálové (Cook, 2010: 2–3).

Růstu strany napomohlo několik faktorů. Jedním z nich byl levný venkovský denní tisk, díky kterému mohla Liberální strana šířit své myšlenky a postoje. Dále to byla podpora sympatizantů z řad nonkonformistů, kteří chtěli skrze Liberální stranu dosáhnout náboženských a vzdělávacích reforem. Dále stranu podporovala střední třída obchodníků a výrobců. Podíl na tom měly reformy, jež se týkaly práv odborů, mezd a počtu pracovních hodin a dalších sociálních reforem. Právě podpora střední třídy pracujících a nonkonformisté byli hnacím motorem růstu strany. A od zvolení Gladstona předsedou vlády v roce 1868¹² až do začátku první světové války hrála roli jedné ze dvou hlavních politických stran¹³ (Cook, 2010: 3–4).

První problémy se objevují v souvislosti s Druhým reformním zákonem (*Second Reform Bill*) z roku 1868, který měl rozšířit volební právo i na část dělníků. Liberálové nehlasovali jednotně, což nakonec vedlo k pádu vlády a zákon byl přijat až vládou konzervativců (Strmiska–Chytilék, 2005: 63). Část liberálů okolo Gladstona byla pro nepatrné rozšíření volebního práva, neb by to straně přineslo více hlasů. Liberálové, kteří s rozšířením volebního práva nesouhlasili, tvrdili, že by pak kvůli voličům, kteří nemají žádný majetek nebo jsou nezaměstnaní, utrpěla „inteligentní“ třída. Zkrátka pro ně bylo neúnosné, aby všichni lidé bez rozdílu mohli volit (Matthew, 2008: 415).

I přes rozepře kvůli Druhému reformnímu zákonu vyhrávají liberálové v roce 1868 volby. V průběhu 70. a 80. let 19. století však docházelo k politickým střetům mezi liberálem Gladstonem a konzervativcem Disraelim (Steed, 1996: 49–50).

---

¹¹ Mezi umírněné liberály patřili právníci, příslušníci armády, námořní důstojníci a vlastníci půdy.

¹² Volební výsledky jsou souhrnně uvedeny v příloze této práce. V následujících podkapitolách je počet získaných mandátů uváděn pro ilustraci pouze u některých voleb.

¹³ Druhou hlavní stranou byla Konzervativní strana.

Gladstone udělal několik nepopulárních rozhodnutí, například navrhoval, aby se na univerzitách nevyučovala teologie či moderní historie, aby nedocházelo k náboženským rozkolům, a to vše nakonec vyvrcholilo prvním velkým rozštěpením strany v roce 1873. Následně Gladstone rozpustil parlament. Na druhou stranu přišel s návrhem zrušit daň z příjmu, čímž se mu podařilo stranu zase sjednotit. I přesto následující volby v roce 1874 strana prohrála. Přesto, že byla Liberální strana až do roku 1880 v opozici, došlo k rozvoji stranické organizace na lokální úrovni (Cook, 2010: 10–12).

Za vlády Gladstona došlo k několika reformním krokům. Vláda souhlasila s odstátněním Irské církve a později i té anglikánské, dále například zrušila povinné církevní poplatky či možnost kupovat si důstojnické tituly, přijala irský pozemkový zákon nebo také zákon o vzdělání pro Anglii a Skotsko (Matthew, 2008: 416).

V roce 1877 byla založena Národní liberální federace (*National Liberal Federation*), která měla na lokální úrovni (původně v Birminghamu) vést organizaci strany. Mezi hlavní aktivity patřilo šířit stranickou propagandu, pořádat politická setkání a hlavně podporovat Gladstnovu kampaň, jež byla namířena proti Disraeliho politice. Na Národní liberální federaci postupně navazovaly další, povětšinou regionální liberální federace. V roce 1893 navíc začal vycházet Liberální magazín (*Liberal Magazine*) (Cook, 2010: 13–14).

Ve volbách v roce 1880 se ujímá vlády opět Liberální strana. Ovšem po smrti Disraeliho v roce 1881 se síly mezi liberály a konzervativci začínají vyrovnávat, a aby mohli dosáhnout parlamentní většiny, jsou závislí na hlasech irských poslanců. Nejprve se snažili irští poslanci prosadit vlastní správu v Gladstnově vládě, ale neuspěli, načež vláda padla (Strmiska–Chytilek, 2005: 62).

V roce 1885 jsou síly mezi liberály a konzervativci s podporou irských nacionalistů vyrovnané, vládu nakonec sestavují právě konzervativci. Irská otázka je

ovšem stále velmi aktuální, proto se Gladstone snaží prosadit *Home rule*¹⁴, od něhož se ale distancuje konzervativní vláda. Irští poslanci se proto logicky připojí k liberálům a konzervativní vládu nechají padnout (Strmiska–Chytilík, 2005: 63).

Ovšem po přijetí výše zmiňovaného Gladstonova zákona *Home Rule* v roce 1886 dochází ke krizi uvnitř samotné strany a k oslabení liberálů. Chamberlain, který striktně nesouhlasil s přijetím *Home Rule*, vyšel už před volbami v roce 1885 s vlastním programem, ve kterém apeloval na zavedení neplaceného základního vzdělávání, provedení pozemkové reformy či přepracování zdanění. I přesto, že rozkoly uvnitř strany byly patrné již před volbami, rozhodující byl právě *Home Rule*, který stranu definitivně rozdělil. Chamberlain nakonec založil Národní radikální unii (*National Radical Union*), která se zcela odřízla od stranické organizace liberálů. Pod vedením Chamberlaina se potom voleb účastnila frakce Liberální unionisté (*Liberal Unionists*), která později začala spolupracovat s konzervativci a nakonec s nimi splynula (Ingle, 1989: 13–14).

Díky spolupráci potom konzervativci a Liberální unionisté vyhráli volby v roce 1892. Další volby v roce 1895 přinesly prohru a Liberální strana na nějaký čas opět ustoupila do opozice. Tento volební výsledek znamenal i konec Gladstonovy kariery. Navíc se od politiky strany distancovala i Národní liberální federace (Cook, 2010: 26–28).

3.2 Vývoj strany od přelomu 19. a 20. století do začátku první světové války (1900–1914)

Po skončení Gladstona na pozici lídra strany jeho místo přebírá Campbell-Bannerman. Další neshody ve straně způsobuje búrská válka, větší část strany je proti ní, ale objevují se zde i hlasy, které s ní souhlasí. Campbell-Bannerman válku jako

---

¹⁴ *Home Rule* byl zákon, který se týkal mírné formy devoluce v Irsku. Nakonec byl schválen v Dolní sněmovně v roce 1892, ale neprošel přes Horní sněmovnu. Potom, co byly sníženy její pravomoci, byl zákon definitivně schválen před 1. světovou válkou, ale nakonec nikdy nevešel v platnost (Strmiska–Chytilík, 2005: 64).

takovou akceptuje, ale stále kritizuje politiku konzervativců, osobně se však přiklání spíše na stranu radikálů, kteří s ní nesouhlasí, zvláště potom co se dozví o koncentračních táborech, které zde britská strana vybuďovala. Proti Campbell-Bannermanovi se ovšem staví Rosebery, který požaduje, aby strana vytvořila nový program a zcela se oprostila od starých záměrů (Cook, 2010: 30–32).

V dalších volbách v roce 1900 vyhraje opět Konzervativní strana. Přesto v roce 1902 začíná pomalu docházet k obratu. Veřejnost začíná kritizovat vládu. Liberálové jí viní, že konflikt v Africe využila pro své politické účely. Mezi tím se od konzervativců odvrací i Liberální unionisté a část se jich vrací zpět do Liberální strany. Liberály navíc podporuje i část labouristů¹⁵ (Steed, 1996: 52–54).

K dalšímu zvratu dochází, když Chamberlain vystoupí s návrhem na reformu celní sazby (*Tariff Reform*). Tento návrh opět spojí liberály dohromady, neboť se zasazují o volný obchod. Díky tomu se k nim začínají přiklánět i poslanci z jiných stran. Politika Liberální strany se proto začíná obracet směrem sociálních reforem. Což jim ve volbách v roce 1906 přinese jasné vítězství (Cook, 2010: 36–39).

Liberální stranu vedl po smrti Campbell-Bannermana Herbert Henry Asquith, jeho vláda také provedla sociální reformy, které si strana vytyčila splnit. Tyto reformy se týkaly například starobního důchodu nebo národního pojištění. Lloyd George přišel v roce 1909 s tzv. „Lidovým rozpočtem“ (*People Budget*), jenž ustanovil systém sociálních dávek, které byly financovány progresivním zdaněním. Dále v roce 1911 došlo k zavedení národního pojišťovacího zákona, kdy je stát odpovědný pomoci lidem, pokud jsou nemocní nebo nezaměstnaní (Garner–Kelly, 1993: 41, 201). Potom například došlo k zavedení povinného pŕldenního pracovního volna v každém týdnu, úřady mohly vydávat chudým lidem jídlo zdarma, reformy se dočkalo i bydlení, byly zavedeny centrální školní prohlídky nebo soudy pro mladistvé (Wasson, 2010: 228).

---

¹⁵ Konkrétně Výbor pro labouristickou reprezentaci (*Labour Representation Committee*), který se později v rámci opozice spojí s Liberální stranou (Cook, 2010: 34).

I když liberálové provedli v letech 1908 až 1914 mnoho záslužných reforem a jak v roce 1906, tak v roce 1910 vyhráli volby, přesto se v této době ve straně začínají pomalu objevovat další rozepře, které nakonec v průběhu dalších let povedou k jejímu značnému propadu. Mezi možné příčiny, které napomohly k postupnému úpadku, můžeme počítat například přijetí zákona *Home Rule*, se kterým nesouhlasili whigové, dále celostátní stávky dělníků kvůli minimální mzdě, některým sympatizantům vadil odklon od politiky *laissez-fair* k sociální politice tzv. *Nového liberalismu*, ženy se (neúspěšně) dožadovaly volebního práva a docházelo také ke střetům mezi Asquithem a Lloydem Georgem. To vše mělo za následek postupný propad strany (Wasson, 2010: 227–229).

3.3 Liberální strana v průběhu první světové války (1914–1918)

Po narušení neutrality Belgie se liberální vláda rozhodla zapojit se do první světové války, což ovšem vyvolalo značné rozepře. Několik liberálních poslanců na svůj post rezignovalo a celkově se opět strana rozdělila na ty, co s válkou souhlasili v čele s premiérem Asquithem a na pacifisty, což byli hlavně radikálové. Pacifisté na důkaz svého protestu proti válce přecházeli k Labouristické straně. Vzhledem k tomu, jaký měla první světová válka dopad, došlo už zcela k definitivnímu vnitřnímu rozdělení strany. Zkrátka strana už pak nikdy nebyla schopna sjednotit se tak, jak tomu bylo právě před začátkem války (Steed, 1996: 54).

Ani britská společnost s válkou nesouhlasila, obzvláště potom, co se objevily zprávy o průběhu bojů na západní frontě, kde umíralo mnoho britských vojáků. Rozkoly uvnitř strany a celkové rozepře ve vládě nakonec vedly k utvoření celonárodní koalice, která měla vládu stabilizovat. A tím také skončila poslední vláda liberálů. V roce 1915 spolu s Liberální stranou tvořila koalici Konzervativní a Labouristická strana (Cook, 2010: 64–65).

Premierem byl do roku 1916 Asquith, kterého potom vystřídal Lloyd George, což opět rozdělilo Liberální stranu, neboť v ní byli jak přívrženci Asquitha, tak

Georga. Koalice jako taková také nebyla jednotná, dělícím prvkem byla branná povinnost. Otázka branné povinnosti také opět rozdělovala Liberální stranu na dva nesmiřitelné tábory, neboť pacifistická část strany rozhodně nesouhlasila s náborem dalších vojáků. Nakonec část liberálních poslanců seděla v parlamentu na straně opozice (Ingle, 1989: 14).

Po celou dobu válečné vlády docházelo ke stalým rozepřím ve straně, což nakonec vyústilo v kandidaturu části Liberální strany pod vedením Lloyda Georga spolu s konzervativci a malou částí labouristů. Pod hlavičkou Koalice (*Coalition*) s převahou vyhrály volby v roce 1918. Kandidáti si rozdali kupony, aby žádný z kandidátů jedné strany nekonkuroval kandidátům té druhé strany¹⁶. Druhá část Liberální strany, jež kandidovala pod vedením Asquitha, obdržela jen malý počet hlasů (Wasson, 2010: 291).

3.4 Úpadek Liberální strany a poslední působení ve vládě (1918–1945)

Uvnitř vlády, jež byla sestavena po volbách v roce 1918, došlo v roce 1922 k rozepři. Jednak došlo ke skandálům s prodejem šlechtických titulů, ke kritice laxního přístupu k indickému hnutí za nezávislosti a k celkové nespokojenosti s britskou zahraniční politikou. To vše nakonec vedlo k odchodu konzervativců z Koalice, následně vláda padla. Přečodnou vládu potom z pověření krále sestavili konzervativci. Ti i obhájili svůj post ve volbách v roce 1922. Na druhém místě skončili labouristé, obě dvě křídla Liberální strany získala dohromady méně mandátů. Z toho důvodu se nakonec obě křídla znovu sjednotila (Wasson, 2010: 292).

Ve volbách v roce 1923, které konzervativci vyvolali, neboť si chtěli upevnit většinu, aby mohli prosadit daňovou reformu, už kandidovali liberálové jako jednotná strana. Nutno podotknout, že se konzervativcům nepodařilo získat většinu, takže

---

¹⁶ Účastníci, kteří kupony dostali, byli tak oficiálními kandidáty do parlamentu. Nakonec bylo rozdáno 541 kupónů, liberálové jich obdrželi 159, konzervativci 364 a 18 jich také obdržela Národní demokratická strana (*National Democratic Party*) (Cook, 2010: 72–73).

poprvé vládla menšinová vláda labouristů s podporou liberálů. Ovšem to pro liberály také znamenalo, že jejich umírnění voliči přešli k labouristům (Strmiska–Chytilek, 2005: 66). Nakonec se postupně střední třída začala přesouvat ke konzervativcům a dělníci k labouristům, jen liberálům se nedařilo najít vhodné téma, které by jejich voliče dostatečně oslovilo (Wasson, 2010: 229).

V následném roce 1924 padla vláda a byly vypsané nové volby, které vyhráli konzervativci, liberálové obdrželi velmi málo hlasů. Neúspěch v těchto volbách jen potvrdil postupnou marginalizaci strany (Strmiska–Chytilek, 2005: 66).

Ve straně se stále objevovaly ty samé problémy, jako problémy s financováním, nedařilo se jí najít sponzory, dále byl problém najít (vhodné) kandidáty, docházelo k problémům s organizací a celkově neutěšitelná byla stranická morálka a neustálé neshody mezi členy. Navíc kromě již řadu let patrného štěpení uvnitř strany zde byl ještě jeden závažnější problém, došlo totiž k úplnému kolapsu stranické organizace (Cook, 2010: 103–104).

K pokusu znovu stranu dostat na vrchol došlo v roce 1928 po smrti lídra Asquitha, který liberály po jejich sloučení v roce 1923 vedl. Na jeho místo nastoupil již známý Lloyd George. Ten potom pověřil Herberta Samuela, jehož většina strany akceptovala, reorganizací strany. Liberálové se zaměřili na nezaměstnanost, která zemi sužovala, a snažili se tak získat nové voliče. I přesto, že to se vzestupem vypadalo nadějně, skončila Liberální strana ve volbách v roce 1929 opět na třetím místě, přesto oproti minulým volbám obdržela větší počet mandátů. Vítězství se dočkala Labouristická strana. Liberálové labouristickou vládu přesto podporovali, jedním z důvodů byl i slib, že dojde ke změně volebního systému (Cook, 2010: 106–112).

V atmosféře propukající hospodářské krize došlo v roce 1931 k pádu labouristické vlády a následnému sestavení Národní vlády (*National Government*), kde byli zastoupeni labouristé, konzervativci i liberálové, vládu dále vedl labourista MacDonald. Ovšem tato vláda měla destruktivní účinky na Liberální stranu, protože

opět začalo docházet k vnitřním rozkolům. Část strany, která s Národní vládou souhlasila, kandidovala jako skupina Národní liberálové (*National Liberals*) v rámci již zmíněné Národní vlády, do které se zapojila většina konzervativců a část labouristů. Křídlo liberálu, které se seskupovalo okolo Lloydů Georga, s Národní vládou nesouhlasilo a kandidovalo samostatně jako Nezávislí liberálové (*Independent Liberals*) (Ingle, 1989: 14).

Volby v roce 1931 nakonec vyhrála s jasnou převahou Národní vláda, přesto se v ní později objevují neshody. Národní liberálové a konzervativci začínají spolupracovat hlavně spolu (a později se spolu i sloučí). Ve vládě ovšem dochází k dalšímu zvratu, a to když si Herbert Samuel vydobude, aby liberálové odešli z vlády a zasedli na stranu opozice, neměli ale vládu jako takovou kritizovat. Tento krok ještě více rozdělil Národní liberály a liberály kolem Samuela (Cook, 2010: 117–118).

Volby v roce 1935 vyhrála s jasnou převahou Konzervativní strana, liberálové obdrželi nejméně mandátů (20) za celou svou dosavadní historii. Lídrem strany byl v této době Archibald Sinclair, který vystřídal Samuela. Dalším volbám, které se měly konat v roce 1939, zabránila druhá světová válka (Cook, 2010: 121). Kvůli nespokojenosti se zahraniční politikou a vojenskou nepřipraveností země nakonec v roce 1940 padla vláda Nevilla Chamberlaina a byla nahrazena vládou národního sjednocení, tvořenou frakcemi původní Národní vlády, ale také liberály a labouristy. Předsedou byl Winston Churchill (Strmiska–Chytilek, 2005: 67).

3.5 Postavení Liberální strany v období 1945–1980

Během války došlo k pokusu sjednotit Národní liberály a liberály, který ale skončil neúspěšně, Národní liberálové se definitivně spojili s konzervativci. Přesto ale strana takřka očekávala, že by mohla v nadcházejících volbách roku 1945 předstihnout konzervativce a navíc počítala s tím, že zaboduje se svým programem, jenž se týkal sociálních reforem. To se ovšem nepovedlo a strana obdržela jen zanedbatelný počet

mandátů (konkrétně dvanáct). Největšího úspěchu dosáhli labouristé a konečně mohli sestavit jednobarevnou vládu (Cook, 2010: 126–127).

V roce 1945 došlo ke změně ve vedení strany, novým lídrem se stal Clement Davies. Pod Daviesovým vedením se straně stále nedařilo. V roce 1950 získala ještě méně mandátů (devět) a následně ve volbách v roce 1951 a 1955 získala pouhých šest mandátů. Volby v roce 1950 vyhráli labouristé, následující dvoje zase konzervativci. Rozdíl v počtu mandátů, který obě hlavní strany získávaly, nebyl velký. V této době, kdy ve stranickém systému dominovaly tyto dvě hlavní strany, byli liberálové bráni jako nerelevantní okrajová strana (Stevenson, 1990: 39).

Strana se stále potýkala s těmi samými problémy, jako bylo špatné financování, podceňovaný výběr nezkušených kandidátů, kteří stranu oslabovali. Otázkou ale také bylo, zda by měla strana spolupracovat s konzervativci, na čemž se liberální poslanci nemohli shodnout (Cook, 2010: 130–131). Na počátku 50. let 20. století dostal Davies od Churchilla nabídku, aby spojil Liberální stranu s konzervativci, to Davies odmítl, i přesto že s konzervativci sympatizoval, ale chtěl, aby strana fungovala samostatně (Proudfoot, 1974: 62).

V roce 1956 skončil Davies na pozici lídra. Novým a populárním šéfem strany se stal Jo Grimond, v jeho vedení strana alespoň začala získávat více hlasů v doplňovacích volbách. Grimond liberály charakterizoval jako radikální středolevou a nesocialistickou stranu (Stevenson, 1990: 40–41).

Přesto, že díky Grimondovi byla strana na mírném vzestupu, stále bylo pro mnoho voličů problematické se s ní ztotožnit. Ve volbách v roce 1959 obdržela Liberální strana opět pouze šest mandátů, většinu v parlamentu získala Konzervativní strana. Postupně opět začala strana ztrácet podporu, kterou získala po nástupu Grimonda. I když ve volbách v roce 1964 obdržela o tři mandáty více než v těch předchozích, stále byla na pozici marginální strany. Kdežto výsledky dvou hlavních

stran se začaly vyrovnávat. Labouristé předstihli o nepatrný počet hlasů konzervativce (Cook, 2010: 138–142).

Liberální straně se nedařilo dosáhnout lepších volebních výsledků z několika důvodů. Jednak se snažila vystupovat jako alternativní radikální strana (viz to, jak se jí snažil nově charakterizovat Grimond), což ale na voliče nezabíralo, neboť jí tak nevnímali (Cook, 2010: 144). I přesto, že ve volbách v roce 1966 získala zase nepatrně vyšší počet mandátů (dvanáct, což obdržela naposledy v roce 1945) než v předchozích letech, Grimond v roce 1967 rezignoval. Na jeho post nastoupil Jeremy Thorpe (Stevenson, 1996: 25).

V 60. letech potom díky různým studentským hnutím přichází do strany více radikálních mladých lidí a strana se začíná stáčet více doleva, což ovšem vyvolává značné neshody vzhledem ke starší generaci. Mladí liberálové stranu oživují. Přicházejí s něčím, čemu dnes říkáme komunální politika, pořádají kampaně na lokální úrovni, dochází k rozvoji stranické organizace a strana navíc vydává na komunální úrovni zpravodaj *The Focus* (Stevenson, 1996: 25). Na druhou stranu mladá generace přináší do strany i rozbroje v podobě útoků na vedení strany. K těmto rozbrojům docházelo, neboť mládí liberálové byli silně radikální a neústupní ve svých názorech. Například požadovali odchod Američanů z Vietnamu, vystoupení z NATO či nesouhlasili s politikou apartheidu v bývalé Rhodesii. Přesto ovšem strana obdrží ve volbách v roce 1970 zase pouhých šest mandátů, po dvou vládách labouristů se opět k moci dostali konzervativci (Cook, 2010: 148–151).

V roce 1974 se konaly dvoje volby¹⁷. V těch únorových liberálové obdrželi oproti minulým několika volbám znatelně více mandátů, a to čtrnáct; zvítězili labouristé. V říjnových volbách získali třináct mandátů a opět zvítězili labouristé (Cook, 2010: 161). Ovšem jejich vláda byla velmi slabá. Po volbách nabídli labouristé

---

¹⁷ V roce 1974 se konaly dvoje volby, neboť počet křesel v parlamentu byl mezi konzervativci i labouristy takřka vyrovnaný a došlo tak k ochromení parlamentu. Labouristé si skrze druhé volby chtěli upevnit své postavení a získat podstatnější většinu.

Liberální straně místo ve vládě, jednání nakonec ztroskotala, neboť labouristé odmítli provést volební reformu. Ovšem v roce 1977 přeci jen dochází k podepsání dohody mezi labouristy a liberály, jež nesla název „Lib–Lab dohoda“ (*Lib–Lab Pact*) a liberálové díky ní získali poradní funkci ve vládě. Nakonec ale tato dohoda dlouho nevydržela, liberálové z ní vystoupili již v roce 1978, důvodem byla její celková kritika (Stevenson, 1996: 25–26).

Do dalších voleb šli liberálové s programem, jenž se týkal politické reformy jako například změny volebního zákona nebo devoluce v případě Skotska a Walesu, dále se program týkal ekonomické reformy, daňové reformy a ekologických témat. Přesto ani tak voliče nezaujali a v dalších volbách v roce 1979 získala strana pouze jedenáct mandátů, moc v zemi s jasnou převahou přebrali konzervativci (Cook, 2010: 166–167). V této době také dochází ke změně na pozici lídra strany, kvůli osobnímu skandálu z vedení odchází Thorpe. Na jeho místo usedá poprvé v historii strany zvolený lídr David Steel (Stevenson, 1996: 25).

3.6 Návrat Liberální strany (1980–1988)

Po neúspěchu v posledních volbách dochází k rozporu mezi levým a pravým křídlem strany. V této době také dochází k rozepřím uvnitř Labouristické strany. Což nakonec vrcholí odtržením pravého křídla liberálů a připojením k části labouristů, kteří stranu opustili. V roce 1981 tedy vzniká Sociální demokracie (*Social Democratic party*, dále jen SDP¹⁸) vedená Davidem Owenem (Rovná, 2004: 173).

Ve volbách v roce 1983 už potom Liberální strana a SDP kandidovaly společně pod hlavičkou Aliance (*Alliance*).¹⁹ Aliance šla do voleb v roce 1983 s programem,

---

¹⁸ SDP zastávala tržní hospodářství, byla pro konstituční reformu, podporovala vznik malých firem, zaměstnanost založenou na rozdělení zisku. Později pod vedením Owena strana prosazovala politiku tvrdé ruky, podporovala jadernou obranu, tržní ekonomiku a sociální spravedlnost (Rovná, 2004: 173).

¹⁹ Od vytvoření Aliance se očekával impuls ke změně stranické soutěže. Očekávalo se, že Aliance naruší zaběhnutý dvoustranický model a vytvoří třetí silnou stranu v politickém centru. Ovšem jak se ukázalo ve volbách v roce 1987, k žádnému narušení stranické soutěže nedošlo. A to kvůli FPTP a také kvůli tomu, že měla Aliance roztržitěnou voličskou základnu (Coxall–Robins, 1998: 132)

který se týkal ekonomických reforem, převážně snížení nezaměstnanosti, reformy sociálního systému nebo devoluce Skotska a Walesu. Podle předvolebních průzkumů obliba strany rostla, samotné výsledky byly potom pro stranu zklamáním. Přestože Aliance v počtu obdržených hlasů nebyla daleko za Labouristickou stranou, obdržela díky FPTP dohromady pouze 23 křesel. Volby s převahou vyhráli konzervativci (Cook, 2010: 171–172). Navíc labouristé pod novým vedením Kinnocka získávali opět zpět příznivce, což se potvrdilo v dalších volbách v roce 1987, kdy Aliance obdržela 22 křesel, vyhráli opět konzervativci, ale labouristé posílili (Garner–Kelly, 1993: 212).

Po posledních volbách se ovšem ozval Steel, který požadoval buď spojení stran, nebo rozpad Aliance a opět samostatné působení stran. I přesto, že strany jednaly takřka totožně, Steelovi vadila politika Owena, jež vedl SDP. Owen si představoval, že díky Alianci dojde ke změně volebního systému, potom se Aliance rozdělí a strany budou fungovat zase samostatně. Owen se totiž obával, že pokud se strany spojí, SDP bude jasně utlačována. Tomu ostatně nasvědčovalo několik faktorů, Liberální strana byla v parlamentu zastoupena více poslanci, měla dlouhou historii a jasnější identitu. Owenovi dále vadilo unilateralistické křídlo Liberální strany, které stále hlasovalo proti umístění amerických jaderných zbraní na britském území, neboť unilateralismus a jednostranné jaderné odzbrojení, byly hlavními důvody, proč sociální demokraté odešli od labouristů (Garner–Kelly, 1993: 214–215). Nakonec pomalu dochází k rozpadu Aliance. Vzhledem k tomu, že se v ní střetávaly dvě křídla, potažmo dva lídři, byla její další existence takřka nemožná.

4 LIBERÁLNÍ DEMOKRATÉ

V této kapitole se budu zabývat již samotným formováním strany Liberálních demokratů. Zaměřím se tedy na období od konce 80. let až po současnost. V kapitolách budou postupně rozebrány volby, které proběhly v letech 1992, 1997, 2001, 2005 a 2010. Těm posledním se budu věnovat podrobněji, neboť od roku 2010

jsou Liberální demokraté součástí koaliční vlády. Zaměřím se tedy na sestavení vlády, ale také na pokus o reformu volebního systému, která proběhla v roce 2011. Další působení Liberálních demokratů a politický vývoj od posledních voleb v roce 2010 bude v práci zaznamenán do konce roku 2011. Rozbor voleb a toho, co na ně mělo vliv, je nezbytný, abych mohla dále analyzovat, jak se v posledních letech Liberální demokraté etablovali ve stranickém systému a jaké v něm dnes mají postavení.

4.1 Vznik Liberálních demokratů (1988–1992)

Po neshodách, které panovaly mezi Steelem a Owenem, nakonec dochází v roce 1988 ke spojení Liberální strany s částí SDP (bez Owena). Zbytek SDP se sloučil s konzervativci, část přešla i k labouristům (Rovná, 2004: 173). Sociální a liberální demokratická strana (*Social and Liberal Democratic Party*) vznikla 3. března 1988. Se sloučením SDP a Liberální strany souhlasilo 87,9 % liberálů a 65,3 % sociálních demokratů. O post lídra se ucházel Paddy Ashdown a Alan Beith. Nakonec zvítězil Ashdown, získal 72 % hlasů (Garner–Kelly, 1993: 218). Steelova éra pomalu, ale jistě končila a strana pod vedením Ashdowna zakotvila ve středolevé části spektra britské politiky (Cook, 2010: 202).

Následně v roce 1989 dochází k přejmenování strany na Liberální demokraté. Nejprve se hovořilo o tom, že by se strana mohla zkráceně jmenovat Aliance, což se ale nelíbilo většině členů. Chvíli se strana nazývala Demokraté, nakonec však zvolili kratší verzi původního názvu, která se používá dodnes. Důvodem změny jména byl propad ve volbách do Evropského parlamentu²⁰, kdy se voliči se stranou jen těžko ztotožňovali. Vedení strany již nechtělo, aby nesla společný název obou sloučených stran. Dalším problémem, který nově vzniklou stranu provázel, byl pokles jejich

---

²⁰ Propad Liberálních demokratů v těchto volbách byl na úkor úspěchu Strany zelených (*Green Party*). Bylo to dáno tím, že environmentální uskupení v tomto období vehementně upozorňovalo na problém globálního oteplování a poškození ozonové vrstvy, čímž přilákalo voliče. Navíc dokonce někteří bývalí členové liberálů přešli právě do Strany zelených (Stevenson, 1996: 33). Lynch a Garner v souvislosti s propadem Liberálních demokratů v těchto volbách tvrdili, že zelené volili nespokojení voliči liberálů, kterým vadilo sloučení s SDP (Lynch–Garner, 2005: 541).

členů²¹, který nastal právě po sloučení Liberální strany a SDP (Garner–Kelly, 1993: 219–220).

Obnova síly strany se projevila hned v následujícím roce, kdy strana zaznamenala významné zisky v lokálních volbách a těžila především z nespokojenosti s vládou konzervativců (Stevenson, 1990: 46). Stejně tak si strana téhož roku připsala zisk v doplňovacích volbách do parlamentu, kde získávala křesla právě konzervativců, bylo tomu například v Kincardine nebo v Deeside. Strana se tak pomalu, ale jistě stávala třetí nejsilnější stranou ve Westminsteru od roku 1935 (Cook, 2010: 206–207).

Nově vzniklá strana se snažila skloubit centralistickou strukturu sociálních demokratů s decentralizovanými a pluralistickými liberály, což byl ostatně i důvod, proč přijala federální strukturu s jistou autonomií pro Anglii, Wales a Skotsko (Rovná, 2004: 174). Strana by se dále dala charakterizovat jako proevropská, environmentální (viz požadavek na zvýšení daně na znečištění životního prostředí). Dále jako strana, která se zasazovala o změnu ústavy²², či o zvýšení daně z příjmu, jež by byla investována do vzdělání (Coxall–Robins, 1998: 132).

Ashdown hovořil o čtyřech základních attributech, které strana prosazovala. Byly jimi investice do vzdělání, ochrana životního prostředí, výrazná role v nové Evropě regionů a demokratické konstituční reformy, které se měly mj. týkat zavedení proporčního volebního systému, devoluce Skotska a Walesu nebo přeměny Sněmovny lordů na Senát. V této době také strana přijala jako své nové logo tzv. ptáka svobody (Cook, 2010: 205).

---

²¹ Konkrétně měla strana v roce 1988 155 tisíc členů, v roce 1990 jich bylo už jen 82 tisíc (Garner–Kelly, 1993: 220).

²² Dlouhodobě se zasazovali o změnu volebního systému či například o reformu Sněmovny lordů. Další návrhy na změnu ústavy, na které se strana dlouhodobě zaměřovala, budou uvedeny v dalších podkapitolách.

4.2 Volby 1992 (1992–1997)

Před volbami v roce 1992 Ashdown proklamoval, že se nebrání žádné spolupráci v rámci koalice, která by vytvořila stabilní prostředí, v jehož rámci by došlo k ekonomickému oživení a také k volební reformě. Předvolební průzkumy straně predikovaly až 20% podporu (Stevenson, 1996: 36–37).

Volby vyhráli konzervativci, získali 336 mandátů, labouristé 271 a liberálové 20. Podle britského politologa Dunleavyho Liberálním demokratům značně uškodil projev Ashdowna, který jen pár týdnů před volbami prohlásil, že pokud bude strana spolupracovat s labouristy v rámci menšinové vlády, bude to mít katastrofální ekonomické následky (Rallings–Thrasher, 1996: 206-207).

Výsledky těchto voleb ovšem jasně ukázaly, jak voličská podpora Liberálních demokratů závisí právě na podpoře dvou velkých stran a jak má strana tedy ztíženou možnost vydobýt si svou pozici ve stranickém systému. Spousta voličů se totiž ke straně přiklonila proto, že chtěla protestovat proti konzervativcům a labouristům, a až na druhém místě jí zajímaly principy strany (Garner–Kelly, 1993: 221). Ostatně jako stranu, kterou volí protestní voliči, jí chápali i konzervativci (Rallings–Thrasher, 1996: 209).

Liberálové dále v lokálních volbách získávali křesla konzervativců, bylo tomu například na jihu země v Newbury, v Eastleigh nebo na severu země v Littleborough nebo v Saddleworth. V roce 1994 došlo i k průlomům ve volbách do Evropského parlamentu, strana získala dva mandáty (Cook, 2010: 213).

V mnoha volebních obvodech potom začali liberálové spolupracovat s labouristy, avšak byla i místa – například průmyslový Lancashire, kde byly vztahy mezi těmito stranami velmi napjaté. Lib–Lab dohody byly uzavřeny například v Essexu, Herefordu nebo ve Worcesteru. V Leicestershire dokonce docházelo k rotaci na pozici předsedy výboru, kde se liberálové střídali s labouristy. Celkově celostátně rostla podpora liberálů, v lokálních volbách po roce 1994 ovládali již 19 zastupitelství

(předtím devět), pro porovnání labouristé zasedali v 93 (předtím v 89) a u konzervativců došlo k poklesu – nyní měli hlavní slovo pouze v 15 zastupitelstvech (předtím ve 33) (Cook, 2010: 217-220).

Sami liberálové doufali ve zlepšení své situace právě v souvislosti se změnou volebního systému. Liberální demokraté si ale také uvědomovali, že nejen FPTP, ale i roztržitá voličská základna vede k nižším volebním ziskům. Proto se v rámci své předvolební strategie zaměřili daleko více na regiony než na zemi jako celek (Rallings–Thrasher, 1996: 209). Liberální demokraté se všeobecně řídili tím, že lokální důvěryhodnost vyvolá národní důvěryhodnost. Ve vybudování silné podpory na lokální úrovni viděli možnost, jak posílit i na úrovni celostátní (Johnston–Pattie, 2006: 89).

Před rokem 1992 se Liberální demokraté profilovali jako strana, která se jasně vymezuje proti postojům konzervativců a labouristů. Ovšem po roce 1994 se už jasně přiklání k podpoře Blairovy *New Labour Party* (Coxall–Robins, 1998: 132).

Labouristé s liberály začali před nadcházejícími volbami pracovat na přípravě konstituční reformy. Výbor složený ze členů obou stran připravoval reformu Sněmovny lordů, reformu proporčního zastoupení, dále změnu týkající se devoluce a Zákon o svobodě informací (*Freedom of Information Act*) (Cook, 2010: 231).

4.3 Volby 1997 (1997–2001)

Volby v roce 1997 vyhráli s jasnou převahou labouristé vedení Tony Blairem, získali 419 křesel, konzervativci získali oproti nim pouhých 165 mandátů. Liberálové si polepšili, získali více jak dvojnásobek křesel než ve volbách v roce 1992, a to konkrétně 46 (Coxall–Robins, 1998: 139).

V souvislosti s těmito volbami se hovořilo také o tzv. taktickém hlasování²³. Ian McAllister (cit. dle Coxall–Robins, 1998: 141–142) uváděl, že více jak dvojnásobný zisk křesel liberálů mělo za následek právě taktické hlasování. Provedl průzkum ve 324 volebních obvodech a ve více jak v polovině z nich taktické hlasování zaznamenal. V mnoha volebních obvodech byli Liberální demokraté těsně v závěsu za konzervativci.

Taktické hlasování, které se v britské politice objevuje od 80. let, může být dokonce bráno jako výhoda třetích stran. Voliči, kteří si nepřáli vítězství konzervativců a byli sympatizanty labouristů, volili liberály v obvodech, kde měli větší šanci konzervativce sesadit. Na druhou stranu je nutné podotknout, že i někteří voliči liberálů volili labouristy, neboť si přáli jejich vítězství spíše než vítězství konzervativců (Johnston–Pattie, 2006: 23–25).

Pipa Norris (cit. dle Coxall–Robins, 1998: 141) v otázce taktického hlasování ve volbách v roce 1997²⁴ dále podotkla, že pokles nebo nárůst hlasů Liberálních demokratů závisel na nárůstu nebo naopak poklesu hlasů labouristů. Navíc zmiňovala, že v roce 1992 došlo ke změně hranic volebních obvodů, takže si někteří voliči nebyli jistí, koho mají volit, aby to uškodilo konzervativcům.

Jelikož labouristé výrazně zvítězili, bylo jasné, že liberály nebudou pro jakoukoli vládní spolupráci potřebovat. Přesto Blair nabídnul Ashdownovi, aby pracoval ve vládní komisi na konstituční reformě. Strana takovouto nabídku přijala (Rovná, 2004: 174). V rámci spolupráce mělo dojít k referendu o změně volebního systému²⁵. Liberální demokraté prosazovali zavedení poměrného volebního systému,

---

²³ Coxall a Robins (1998: 141) charakterizují taktické hlasování jako proces, při kterém si volič vybere takovou stranu, která by mohla zvítězit, a to nehlédě na stranické preference. Volič tak volí proto, že si nepřeje, aby se strana, která mu je nejvíce nesympatická, podílela na vládě. V souvislosti s tím je nutné podotknout, že taktické hlasování je také popisováno jako výběr strany, kterou volič nevolí primárně dle svých sympatií, ale proto, že si myslí, že by mohla zvítězit a jeho hlas tak nepropadne (srov. Klíma, 1998: 209 a viz kapitolu 2.1.1).

²⁴ O taktickém hlasování se hovořilo i v souvislosti s volbami v roce 1992, ovšem ve volbách v roce 1997 už jeho dopad na mandáty konzervativců a liberálů byl více než zřejmý (Cook, 2010: 236).

²⁵ O změně volebního systému se na půdě parlamentu hovořilo již v roce 1917, v některých volebních obvodech se mělo volit systémem jednoho přenosného hlasu a v těch zbývajících způsobem alternativního hlasování.

labouristé se klonili k jednomu z typů většinového volebního systému, a to k systému alternativního hlasování (Coxall–Robins, 1998: 229). Jenkinsova komise, která byla kvůli reformě volebního systému zřízena, navrhovala zavést smíšený volební systém²⁶. Referendum nakonec uskutečněno nebylo (Cook, 2010: 243).

Dále mělo v rámci konstituční reformy dojít i ke zřízení Skotského parlamentu a Velšského shromáždění a oproti původnímu plánu se do nich mělo volit proporčním systémem. Konstituční reforma se měla mj. týkat modernizace Dolní sněmovny, tak aby pracovala efektivněji. Reforma se týkala i zrušení dědičného práva ve Sněmovně lordů nebo například začlenění Evropské úmluvy o lidských právech do britského práva. Poslední zmiňované nebo devoluce proběhla úspěšně, ke změně volebního systému ale nedošlo (Coxall–Robins, 1998: 225–229).

V roce 1999 po volbách do Skotského parlamentu a Velšského shromáždění a po volbách do Evropského parlamentu rezignoval Paddy Ashdown na post lídra strany. Dle Ashdowna byl důvodem krach tiché dohody s Blairem, který mu slíbil funkci ve vládě. O post nového lídra se ucházel Simon Hughes, který byl velmi aktivní například v otázkách životního prostředí nebo v otázkách, které se týkaly práv zvířat. Jeho hlavním rivalem byl Charles Kennedy, který v 80. letech kandidoval za SDP. Dále se o post ucházeli Jacquie Ballard, Malcolm Bruce, David Rendel nebo Don Foster. Tito kandidáti se poměrně rozcházel. Například Hughes, Ballard a Rendel nesouhlasili s politikou Ashdowna v rámci sblížování se s labouristy. Na druhou stranu Kennedy a Foster (který nakonec místo vlastní kandidatury podpořil Kennedyho) Ashdowna podporovali. Konala se celkem čtyři kola, vždy šlo hlavně o soupeření

Parlament reformu však odmítnul. Změnu volebního systému v průběhu historie prosazovali hlavně liberálové, jenž byli znevýhodněni kvůli FPTP, ale také ženy, které upozorňovaly na fakt, že v rámci poměrné volby by měly větší šanci na zastoupení. V průběhu dalších let už vláda o volební reformě nijak výrazněji nejednala (až v roce 2010, potažmo 2011 – viz kapitolu 4.6), pouze bylo rozhodnuto, že změna musí být schválena v referendu (Coxall–Robins, 1998: 144–145).

²⁶ Mělo se volit tzv. mixem alternativního hlasování a systému dodatečných míst (AV+; AV top up). V rámci tohoto volebního systému dochází ke kombinování alternativního hlasování a co do počtu mandátů menší listinné složky. Ta slouží ke kompenzaci disproportionality z nominální části. Kompenzovány jsou mandáty stranám, které nezískaly tolik přímých mandátů, kolik jim přísluší dle výsledků z poměrné složky (Cook, 2010: 243).

Kennedyho a Hughese. Novým lídrem strany se nakonec stal Charles Kennedy (Cook, 2010: 244–251).

Kennedy proklamoval, že Liberální demokraté budou stranou nezávislou, ale že se nebrání spolupráci s labouristy, jenž by byla založena na sociální spravedlnosti a environmentálních otázkách, dále na společné podpoře Evropské unie. Obě strany například vydaly v roce 2000 společný dokument, který se týkal dalšího působení země v rámci evropské integrace, což bylo vůbec poprvé, kdy se nějaké strany spojily před tím, než došlo k nějakému důležitému vyjednávání v rámci Evropské unie (Cook, 2010: 252–253).

4.4 Volby 2001 (2001–2005)

I přes spolupráci s labouristy, začal Kennedy stále více předhazovat vládě problémy, které neřešila nebo nechtěla řešit. Někteří analytici komentovali toto chování jako způsob prosazení si předčasných voleb. Liberálové vydali manifest *Svoboda, spravedlnost, poctivost (Freedom, Justice, Honesty)*, kde předkládali návrhy, aby se investovalo hlavně do vzdělání, zdravotnictví a do veřejných služeb. Voliče si chtěli získat například tím, že požadovali snížení aktivního volebního práva na 16 let. Dále navrhovali, aby došlo k odstátnění anglikánské církve, změně azylového práva nebo zavedení ministerstva pro venkovské záležitosti (Cook, 2010: 256).

Ve volbách v roce 2001 liberálové obdrželi 52 mandátů a ještě více si tak upevnili své místo na pozici třetí nejsilnější strany. Volby opět vyhráli labouristé, získali 413 mandátů, konzervativci potom 166. Premiérem byl stále Tony Blair.²⁷ Liberální demokraté uspěli i ve Skotsku a Walesu, kde se podíleli spolu s labouristy na koaličních vládách, což jen dokazovalo, že stranu nešlo považovat za periferní. Celkově se strana cítila silná, že sama sebe považovala za alternativu, která může

---

²⁷ Election Guide. *Parliamentary Election 2001* (<http://www.electionguide.org/election.php?ID=541>, 4.3.2012).

předstihnout konzervativce a snažila se je nahradit v roli efektivní opozice do doby, než si zajistí pozici oficiální opozice (Cook, 2010: 263–265).

V tomto volebním období dochází k útokům na Světové obchodní centrum v New Yorku v září 2001 a k následnému zahájení války proti terorismu, kterou doprovázely útoky na Irák a na Afghánistán. S válkami v obou těchto zemích Blair souhlasil, tím pádem dochází ke kritice labouristické vlády. Liberálním demokratům se nelíbilo, že vláda byla silně probushovská a proamerická. Sám Kennedy válku velmi razantně veřejně kritizoval, za což ale sklízel kritiku i v rámci strany (Cook, 2010: 261–264). Válka v Iráku byla v britské politice a médiích velmi palčivým tématem. Liberálové spolu s konzervativci válku odsuzovali, po Blairovi chtěli, aby jí voličům řádně ospravedlnil, neboť tvrdili, že Velká Británie neměla žádný důvod pro to, aby do této války vstupovala. V Británii probíhaly i protesty proti tomuto konfliktu. Blair tvrdil, že tak jednal v rámci spravedlnosti, které musí být dosaženo a že svět bude lepší a bezpečnější, jakmile bude Sadám Husajn uvězněn.²⁸

Dále v tomto volebním období Kennedy představil nový program, který se týkal například vypsání referenda, zda přijmout euro, neopomněl ani na požadavek změnit volební systém či přenechat pravomoc nad školami místním zastupitelstvím. Na druhou stranu došlo ke změně lídra v Konzervativní straně, stal se jím Michael Howard, analytici to hodnotili jako změnu, která opět může zapříčinit silný dvoustranický systém. Což by pochopitelně značně uškodilo Liberálním demokratům. I přesto se však v lokálních volbách v roce 2004 ukázalo, že si liberálové stále drží svou pozici. Například v Newcastlu přebrali vedení labouristům, větších zisků se jim podařilo dosáhnout v Leedsu, Burnley, ale také v Manchesteru nebo v Boltonu. Pro stranu bylo potom zklamáním, když liberál Simon Hughes neuspěl ve volbách na londýnského starostu. Na druhou strachu zaznamenali mírný úspěch ve volbách do Evropského parlamentu téhož roku (Cook, 2010: 268–270).

---

²⁸ BBC News. *Call to punish parties over Iraq* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/vote_2005/frontpage/4479625.stm, 4.3.2012).

V roce 2004 je vydána publikace *Oranžová kniha: obnovení liberalismu* (*The Orange Book: Reclaiming Liberalism*), která se zabývala tím, jakým směrem se bude politika strany v budoucnu ubírat. Publikace byla napsána členy, kteří byli v rámci strany spíše napravo; a vyvolala značnou debatu. *Oranžová kniha* byla založena na sedmi bodech – reforma zdravotnictví, vize Velké Británie v liberální Evropě, znovuoživení lokální demokracie, reforma vězeňského systému, nový návrh na liberalizaci ekonomiky, návrh na podporu rodin a nové financování důchodového pojištění. Na druhou stranu Kennedy přišel s dalším manifestem, kterým chtěl mj. zaujmout voliče labouristů a který měl být zcela odlišný od *Oranžové knihy*. Manifest nesl název *Svoboda, spravedlnost a důvěra* (*Freedom, Fairness and Trust*). Manifest byl jiný oproti předešlému například v otázce vysokého zdanění, které by se mělo týkat nově pouze těch nejbohatších (Cook, 2010: 272–273).

4.5 Volby 2005 (2005–2010)

Volby v roce 2005 znamenaly v řadě již třetí porážku konzervativců, sice si strana o několik křesel polepšila, přesto s jasnou převahou vyhráli labouristé, získali 356 křesel. Liberálové si oproti volbám v roce 2001 polepšili o deset křesel, získali 62 mandátů. Právě výsledky těchto voleb znovu oživily otázku, zda může dojít k narušení bipartismu. Podíváme-li se na procentuelní zisk hlasů, které strany obdržely, tak vidíme, že dvě hlavní strany získaly dohromady zhruba jen 65,5 % hlasů²⁹ a že došlo k vysokému nárůstu třetí strany, což se odrazilo i na počtu získaných mandátů. Důsledkem toho je existence relativně silné oboustranné opozice, která stojí proti labouristické vládě. A opět se ozývaly hlasy, které volaly po změně volebního systému směrem k vyšší proporcionalitě výsledků (Mrklas, 2005: 1–3).

V těchto volbách Liberální demokraté zaznamenali svůj největší úspěch od roku 1923, navíc měli zastoupení i ve velkých městech jako byl Londýn, Bristol,

---

²⁹ Přitom v období 1945–1970 získávaly dvě hlavní strany dohromady okolo 90 % všech hlasů, v 50. letech to bylo dokonce přes 96 % (viz přílohu).

Birmingham, Manchester nebo Leeds. Oproti konzervativcům a labouristům měli liberálové i nejnižší průměrný věk svých poslanců a do parlamentu se dostávali i poslanci okolo 30ti let (Cook, 2010: 279).

Liberálové se před volbami vymezovali jako alternativa dvou hlavních stran („*The real alternative*“), snažili se zaujmout voliče, o kterých si mysleli, že se na ně dvě hlavní strany tak nezaměřují. Jednalo se o studenty, důchodce, ale také o muslimskou populaci. Strana si vytyčila deset hlavních bodů programu, které byly lehce zapamatovatelné. Bylo mezi nimi například zrušení školného, péče zdarma o starší občany, zvýšení důchodů, snížení počtu žáků ve třídách, čistší životní prostředí a opět se zde objevil i nesouhlas s válkou v Iráku (Buchta, 2005: 18–19).

V rámci tohoto volebního období došlo dokonce celkem ke dvěma změnám na pozici lídra strany. Kennedyho popularita strmě klesala. Mohly za to i jeho problémy s alkoholem. Nakonec bylo v prosinci roku 2005 vypsáno online referendum, ve kterém se většina straníků vyslovila pro jeho odchod. Liberálové stále více tlačili Kennedyho k odchodu, ten nakonec na svou funkci rezignoval v lednu roku 2006. Oficiálně se odchod přikládal jeho problémům s alkoholem, které nebyl schopný zvládat. Ovšem fakticky to bylo spíše kvůli kritice Kennedy jako laxního lídra strany, který v porovnání s Ashdownem, nebo dokonce s Lloydem Georgem byl velmi málo aktivním vůdcem (Cook, 2010: 282–283).

O pozici lídra strany se ucházel sir Menzies Campbell, který byl spolustraníky velmi uznávaný a v politice měl již dlouholetou praxi. Byl místopředsedou strany a měl podporu dvou bývalých lídrů – Steela a Ashdowna. O post se ucházel i Simon Hughes, který neúspěšně kandidoval již ve volbách proti Kennedymu. Dále kandidoval Chris Huhne. Volbu nakonec vyhrál Campbell, ve druhém kole zvítězil nad Huhnem. Campbell měl po rezignaci Kennedyho dát stranu opět dohromady, neboť kvůli skandálům ohledně Kennedyho rezignace a jeho alkoholismu, byla její stabilita lehce otřesena. Dále chtěl stranu více profesionalizovat a připravit jí na další volby (Cook, 2010: 284–286).

Výsledky v lokálních volbách, které proběhly v květnu 2006 a potom o rok později, kdy ve stejnou dobu probíhaly i volby do Skotského parlamentu a Velšského shromáždění, byly rozporuplné. V některých volebních obvodech liberálové křesla získávali, například v Oxfordu, v roce 2007 si potom polepšili třeba v Rochdale nebo v Eastbourne. Na druhou stranu někde mandáty ztráceli, bylo tomu tak například v Bournemouth či v Torbay. Konzervativci začali posilovat, ve vedení strany stál od roku 2005 David Cameron (Cook, 2010: 286–289).

Na podzim roku 2007 potom dochází ke zvratu, Campbell nečekaně s okamžitou platností odstupuje, aniž by svůj krok nějak více vysvětlil. Dodal pouze, že to, jak si představuje své vedení, brání dalšímu rozvoji strany. Dle Campbellova prohlášení bylo nutné, aby strana podstoupila daleko větší vnitřní revizi, aby byla schopna konkurovat labouristům a konzervativcům. Lídrem strany se stal na přechodnou dobu, dokud nebude zvolen nový lídr, Vince Cable.³⁰

O post lídra se ucházel z předchozí volby již známý Chris Huhne a Nick Clegg, který měl velkou podporu v rámci strany³¹. Volbu nakonec vyhrál Clegg a 18. prosince 2007 se stal novým lídrem Liberálních demokratů.³² Kromě výměny lídra u liberálů, došlo k výměně i u labouristů. V roce 2007 Tonyho Blaira vystřídal Gordon Brown.³³

Clegg se musel hned na počátku své kariery na pozici šéfa strany potýkat s nepříjemností ohledně přijetí Lisabonské smlouvy. Jindy proevropská strana se kvůli otálení s jejím přijetím, na kterém se podílel i Clegg, rázem jevila jako euroskeptická. Některé hlasy dokonce volaly po Cleggově odstoupení, ten to nakonec ustál. Další zkouškou měly být regionální volby, které se konaly v květnu 2008. V nich velmi výrazně posílili konzervativci pod Cameronovým vedením a ztratili labouristé, i pro liberály nebyly tyto volby nikterak úspěšné. Na jednu stranu v některých regionech

---

³⁰ BBC News. *Campbell quits as Lib Dem leader* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7045833.stm>, 8.3.2012).

³¹ Na druhou stranu je nutné podotknout, že volby vyhrál velmi těsně, konkrétně o celých 511 hlasů. Clegg získal 20.988 (50,62 %) a Huhne 20.477 hlasů (49,38 %) (Cook, 2010: 293).

³² BBC News. *Nick Clegg is new Lib Dem leader* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7148367.stm>, 8.3.2012).

³³ BBC News. *Brown quits: The political career of Gordon Brown* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8673608.stm, 8.3.2012).

opět hlasy ztratili (West Lindsey nebo Pendl), na druhou stranu poprvé třeba získali křesla v Burnley, dále zaznamenali zisk například v Sheffieldu. Stále tedy pokračoval trend, že v některých volebních obvodech ztráceli, jinde křesla získávali. Celkově ve volbách ovšem trátili³⁴ (Cook, 2010: 294–295).

V průběhu roku 2009 byly zveřejněny výsledky průzkumů voličských preferencí. Podle agentury Ipsos MORI měli liberálové 17 %, labouristé 31 % a konzervativci 37 % voličské podpory (Millership, 2009). Pro srovnání výsledky The Guardian/ICM predikovaly liberálům 18 %, labouristům 30 % a konzervativcům 42 % (Glover, 2009). S ohledem na tyto výsledky se začali někteří obávat, že po volbách v roce 2010 nebude ani jedna strana schopná získat absolutní většinu a dojde k ochromení parlamentu³⁵. Pokud by k tomu podle analytiků došlo, přišla by v tu chvíli řada na Liberální demokraty, kteří by byli tzv. pomyslným jazýčkem na vahách, čehož si byla strana dobře vědoma (Millership, 2009).

4.6 Volby 2010

Vzhledem k volebním průzkumům a blížícím se volbám, přišel Gordon Brown v únoru 2010 s taktickým návrhem vypsání referenda, které mělo proběhnout na podzim roku 2011. Referendum se mělo týkat změny volebního systému, a to z FPTP na systém alternativního hlasování. Brown si tak chtěl naklonit Liberální demokraty, neboť věděl, že usilují o změnu volebního systému (Cook, 2010: 307). V tuto chvíli už bylo jasné, že spolupráce Liberálních demokratů se stranou, která volby vyhraje (ale nezíská většinu v parlamentu), bude klíčová.

Clegg se před volbami přímo nepřiklonil ani k jedné ze dvou hlavních stran, pouze řekl, že by Liberální demokraté byli ochotni spolupracovat s tou stranou, která by splnila jejich čtyři podmínky, které nazvali jako nákupní seznam (*shopping list*).

---

³⁴ Výsledky nebyly o moc lepší ani ve volbách do Evropského parlamentu, které se konaly v roce 2009. Pro porovnání – konzervativci obdrželi 25 křesel, labouristé 13, liberálové 11 a zelení dvě křesla (Cook, 2010: 301).

³⁵ To se ostatně již stalo v roce 1974, kdy se daná situace řešila opakováním voleb po několika měsících (viz kapitulu 3.5).

Jednalo se o investici do vzdělání, konkrétně financování prémie pro znevýhodněné děti, dalším bodem byla daňová reforma a zdanění tzv. superbohatých, třetím bodem byla revize bankovníctví, menší důraz na centralizované bankovníctví a posledním čtvrtým bodem byly politické reformy, jež se týkaly změny volebního zákona a změny volby do Sněmovny lordů (Wintour–Watt, 2010).

Liberální demokraté se ve svých předvolebních proslovech k účasti v rámci vládní koalice stavěli spíše negativně. Jedním z důvodů byla například obava, že by si ta silnější strana mohla prosadit předčasné volby, proti kterým liberálové brojili a požadovali, aby premiér neměl již dále možnost rozhodovat o jejich vyhlášení (Wintour–Watt, 2010).

Do voleb v roce 2010 šla strana s programem, který se týkal několika oblastí – životního prostředí, ekonomiky, zdraví, místní samosprávy, vzdělání, rovnosti, zahraniční politiky, zákonů, ústavních záležitostí a kultury a sportu. Strana například navrhovala úpravy daňového zákona, omezení zásahů centrální vlády a posílení pravomoci místní samosprávy či prosazovala, aby bylo vysokoškolské vzdělání zdarma. Liberální demokraté dále v rámci svého předvolebního programu podporovali mírový proces v Afghánistánu a požadovali nezávislé vyšetřování obviněných v souvislosti s mučením v armádě. V neposlední řadě byla opět tématem změna volebního systému.³⁶

Samotné volby byly potom vypsány na 6. květen 2010. Výsledky dopadly tak, jak predikovali analytici. Ani jedna ze dvou hlavních stran nezískala potřebnou většinu a poprvé od roku 1974 opět došlo v Británii k ochromení parlamentu. Nejvíce mandátů získali konzervativci, a to celkem 307, labouristé 258 a liberálové 57. Liberálové si oproti volbám v roce 2005 pohoršili o pět křesel.³⁷ Následně po volbách podal

---

³⁶ Liberal Democrats. *What We Stand For* (http://www.libdems.org.uk/what_we_stand_for.aspx, 8.3.2012).

³⁷ BBC News. *Election 2010: Results* (<http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>, 8.3.2012).

11. května 2010 Gordon Brown svou rezignaci na post premiéra, v souvislosti s tím uvedl, že v nejbližší době rezignuje i na post šéfa Labouristické strany (Staff, 2010).

K výsledkům voleb se Clegg nejprve stavěl neurčitě. Tvrdil, že vše je ještě v jednání. Dále tvrdil, že veškerá jednání mají probíhat v zájmu národa, nikoli v zájmu stranických výhod. A to dle něj splňovala právě Konzervativní strana.³⁸

O možné koalici se nejprve Clegg dohadoval s Brownem, nic konkrétního ale nepadlo. Vyjednávání začalo až s konzervativci. Jelikož získali více hlasů než labouristé, Clegg věřil, že je větší šance sestavit s nimi stabilní vládu. Navíc mezi Cleggem a Brownem nepanovaly zrovna přátelské vztahy a on nechtěl být ve vládě, kterou by vedl zrovna Brown. Přesto, že to Brown věděl, tak stále trval na možné spolupráci s liberály, daleko horší pro něj totiž byla možná koalice konzervativců a liberálů. I když v minulosti liberálové spíše spolupracovali s labouristy, dá se jejich příklon ke konzervativcům vysvětlit. Jedním z důvodů byla tedy nevraživost mezi lídry stran. Dále odklon voličů od labouristů liberály odrazil od společné spolupráce. Navíc labouristé nebyli zcela jednotní a nebylo tedy jisté, zda by se byli schopní shodnout na schválení referenda o změně volebního systému, což bylo pro liberály klíčové (Cook, 2010: 317–320).

Nakonec tedy došlo k vytvoření koalice mezi Konzervativní stranou a Liberálními demokraty. Premiérem se stal David Cameron, vicepremiérem potom Nick Clegg. Kromě Clegga působili v koaličním kabinetu ještě další čtyři liberálové. Dalších šest liberálů potom působil na ministerstvech. Byla to vůbec první koalice od roku 1945. Vznik samotné koalice byl hned od počátku podroben kritice, že strany spolu nemohou dlouhodobě spolupracovat, neboť jsou velmi odlišné.³⁹

---

³⁸ BBC News. *Election 2010: First hung parliament in UK for decades* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8667071.stm>, 8.3.2012).

³⁹ BBC News. *David Cameron and Nick Clegg pledge „united“ coalition* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8676607.stm>, 8.3.2012).

Konzervativní strana a Liberální strana podepsaly Koaliční smlouvu. Tento program, který byl symbolicky založen na hodnotách, jako je svoboda, spravedlnost a odpovědnost, byl uveden 25. května 2010 v rámci Královnina projevu (Cook, 2010: 322). V Koaliční smlouvě se strany například zabývaly snížením státního deficitu, podporou programů pro nezaměstnané, revizí výdajů, které jdou na školství nebo finanční podporou znevýhodněných žáků. Dalším bodem byla daňová opatření, reforma bankovního systému, ale také přistěhovalectví, v návrhu smlouvy bylo, aby byly vytvořeny roční kvóty počtu přijatých imigrantů, kteří přišli do Velké Británie za prací a kteří nejsou občany Evropské unie.

V rámci koalice se strany dohodly, že parlament bude volen fixně na pět let a další volby tudíž proběhnou v květnu roku 2015. Dále se Koaliční smlouva týkala vypsání referenda o změně volebního systému z FPTP na systém alternativního hlasování. Pokud by bylo referendum kladně přijaté, došlo by i k vytvoření volebních obvodů, které by byly více méně stejně velké. V neposlední řadě v rámci politických reforem mělo dojít k posílení decentralizace a zavedení větší finanční autonomie místních samospráv. V oblasti důchodových a sociálních reforem se strany dohodly na zvyšování věku odchodu do důchodu, a to až na 66 let. Dále na reformě, která se týkala podpory v nezaměstnanosti a celkově programů, jenž měly pomoci nezaměstnaným najít co nejdříve práci.

Dalším bodem byla reforma školství, kdy mělo dojít k navýšení školného na vysokých školách. Jelikož s tím Liberální demokraté nesouhlasili, smlouva počítala i s tím, že se zkrátka liberálové zdrží těchto hlasování. Dále se Koaliční smlouva týkala vztahů s Evropskou unií. Strany se stavěly k Evropské unii pozitivně, avšak chtěly, aby nadále zůstala Velká Británie suverénní zemí. V neposlední řadě dodaly, že tato vláda nepřijme euro. V oblasti ochrany lidských práv požadovaly zrušení národního identifikačního registru a celkově chtěly více chránit lidské soukromí.

Poslední bod se týkal životního prostředí a jeho ochrany, například se chtěly více soustředit na získávání energie z obnovitelných zdrojů.⁴⁰

Ovšem samotná koalice se ihned po svém vzniku musela potýkat se skandálem. Náměstek ministra financí David Law za Liberální demokraty si měl podle *Daily Telegraph* ještě jako poslanec neoprávněně nechat proplácet neúměrné výdaje za ubytování. Law sice řekl, že všechny peníze vrátí (jednalo se asi o 40 tisíc liber), nakonec však ještě téhož dne rezignoval (Cook, 2010: 323).

V prosinci 2010 bylo potom v parlamentu schváleno navýšení školného na univerzitách, a to dokonce až trojnásobně. Navíc zákon také rušil daňové zvýhodnění půjček na školné a státní garance. Studentům, kteří si na školné musí půjčit, se tak splátky prodraží. Kromě toho banky nebudou motivovány k tomu, aby jim na studium půjčily. Pro vyšší školné hlasovalo 323 poslanců, proti jich bylo 302. Přijetí navýšení rozdělilo Liberální demokraty, neboť byli zastánci úplného zrušení školného. Pro zákon hlasovali 28 liberálů, osm se hlasování zdrželo a 21 bylo proti. Proti vyššímu školnému bylo také šest konzervativců. Vláda zdůvodňuje vyšší školné tím, že musí snížit vysoký rozpočtový deficit, který zdědila po předchozí labouristické vládě. Tisíce studentů proti navýšení několikrát protestovaly před budovou parlamentu.⁴¹

V březnu 2011 došlo v Británii k dalším masovým protestům proti ekonomické politice vlády, konkrétně proti jejím rozpočtovým škrtům, zvyšování daní a penzijní reformě. Protesty se neobešly bez násilnosti a byly největšími od roku 2003, kdy lidé protestovali proti válce v Iráku. Demonstraci svolal odborový kongres TUC (Ambrogi–Castle, 2011).

---

⁴⁰ The Guardian. *Conservative – Liberal Democrat coalition deal: full text* (<http://www.guardian.co.uk/politics/2010/may/12/lib-dem-tory-deal-coalition>, 8.3.2012).

⁴¹ BBC News. *Tuition fees vote: Plans approved despite rebellion* (<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11952449>, 10.3.2012).

5. května 2011 potom konečně proběhlo Liberálními demokraty tolik prosazované referendum o změně volebního systému. Liberální demokraté nejvíce prosazovali poměrný volební systém, nakonec se koalice dohodla na jednom z typů většinového volebního systému, a to na systému alternativního hlasování. Průzkumy ovšem ukazovaly, že s reformou nesouhlasí 66 % Britů. Referendum, které se konalo stejně jako lokální volby, mělo mj. ukázat, jak koalice v případě přijetí nebo nepřijetí ob stojí. V obou případech šlo o test voličské přízně (Weir, 2011).

Nakonec se opět potvrdily volební průzkumy a reforma skutečně přijata nebyla. S návrhem nesouhlasilo 68 % Britů. Pro liberály to byla jasná porážka, neboť právě referendum bylo hlavní věcí, kterou si i navzdory nesouhlasu konzervativců v rámci koalice prosadili (Hennessy, 2011).

Ovšem i lokální volby nebyly pro liberály moc úspěšné. Celkově zaznamenali propad. Ztratili kontrolu nad mnoha svými zastupitelstvy, například v Stockportu nebo v Sheffieldu, za který je Clegg poslancem. Clegg řekl, že si je vědom ztráty přízně kvůli koaličním ústupkům, jako byly rozsáhlé škrty nebo navýšení školného. A toto si jeho voliči rozhodně nepřáli.⁴²

Na konci roku 2011 opět dochází k rozepřím uvnitř koalice. Cameron odmítl přijmout fiskální pakt Evropské unie, aby ochránil britský finanční sektor. Načež sklídl kritiku nejen od proevropských Liberálních demokratů, kteří se bojí, že se tak Velká Británie izoluje, ale i od členských zemí Unie (Zaharia–Blamond, 2011). Vzhledem k tomu, že odmítnutí paktu vyvolalo rozepře mezi stranami koalice, objevily se hlasy, zda nedojde k jejímu rozpadu a následnému pádu vlády. Přesto, že jednání Camerona bylo pro Clegga zklamáním a nesouhlasil s jeho rozhodnutím, tak popíral odchod z vlády. Rozpad koalice by dle něj měl katastrofální účinky na hospodářskou a ekonomickou situaci v zemi (Siddique–Mulholland, 2011).

---

⁴² The Economist. *British elections: Lib Dems routed, but Labour should also worry* (http://www.economist.com/blogs/blighty/2011/05/british_elections, 8.3.2012).

Působení v koalici Liberálními demokraty zatím spíše uškodilo, hlavním důvodem je fakt, že se jim nepodařilo splnit takřka nic z toho, co slíbili ve svém předvolebním programu, ba právě naopak, a to jejich příznivci nesou velmi nelibě. Celkově již zmiňované navýšení školného nebo razantní škrty nepřidávají na popularitě jak samotné koalici, tak ani Liberálními demokraty.

5 VLIV LIBERÁLNÍCH DEMOKRATŮ NA STRANICKÝ SYSTÉM VELKÉ BRITÁNIE

Tato kapitola se zabývá vlivem Liberálních demokratů, potažmo třetích stran na stranický systém Velké Británie. V kapitole je uvedeno, kdy jsme mohli ve Velké Británii vidět čistý bipartismus a kdy a kvůli čemu došlo k jeho otřesu. Následně jsou zde uvedeny důvody, díky kterým Liberální demokraté posílili své postavení v rámci stranického systému a jaký vliv to mělo na dvoustranický systém jako takový. V neposlední řadě jsou v kapitole uvedeny názory na to, jak jinak (a zda je to vůbec možné) lze klasifikovat britský stranický systém.

Klasický dvoustranický systém jsme mohli vidět ve Velké Británii v období mezi lety 1945 až 1970, kdy labouristé a konzervativci získávali okolo 90 % všech hlasů, v 50. letech to bylo dokonce okolo 96 % hlasů. V tomto období voliči hlasovali dle svých třídních preferencí, většina dělnické třídy volila labouristy, většina střední třídy potom konzervativce. Identifikace s tou či onou stranou byla dána socializací doma, ve škole, v práci či jen v místě bydliště. Voliči si vybírali ty strany, které měly reálnou šanci vládnout. Potom postupně začalo docházet k poklesu třídního hlasování⁴³, voliči se stále méně ztotožňovali se dvěma hlavními stranami⁴⁴ a navíc

---

⁴³ To, že lidé volili méně dle třídních preferencí, bylo zapříčiněno ekonomickými a sociálními změnami (Lynch–Garner, 2005: 540).

⁴⁴ Voliči se začali více soustředit na to, jak se strana prezentovala, jakou měla kampaň nebo jaký byl její lídr. Navíc u všech stran začalo v druhé polovině 20. století docházet k úbytku jejich členů (Lynch–Garner, 2005: 541).

došlo k navýšení preferencí třetích stran, nejvíce u Liberálních demokratů. Liberálním demokratům kromě toho začala nahrávat i nespokojenost voličů s konzervativci a labouristy. Přesto se jim ale nepodařilo ohrozit výsostné působení dvou hlavních stran v parlamentu (Lynch–Garner, 2005: 533–535).

Krom toho, že došlo k úpadku třídního hlasování a ke snížení stranické loajality voličů, začalo v posledních letech docházet i k nárůstu nestálosti voličské přízně. Voliči volili jiné strany na státní a na lokální úrovni. Na lokální úrovni dávali přednost právě spíše Liberálním demokratům. Nestálost voličské přízně mohla být zapříčiněna jak odklonem od třídního hlasování, tak i kvůli taktickému hlasování (Coxall–Robins, 1998: 150–151). Celková nespokojenost s oběma hlavními formacemi povzbudila znovuoživení liberálů, kteří se několik desetiletí pohybovali na hranici institucionální politiky (Chytilék–Šedo a kol., 2009: 120).

K otřesu bipartismu dochází poprvé od druhé světové války ve volbách v roce 1974, kdy žádná strana nezískala dostatečnou většinu v parlamentu. V 80. letech potom, co dochází k posílení třetích stran, se začíná hovořit o tom, zda by se neměl britský stranický systém klasifikovat jako systém dvou a půl stran. Důvodem byl pokles hlasů, které dohromady získali labouristé a konzervativci, místo dřívějších 90 %, získávali okolo 70 % všech hlasů. Ovšem přesto, že postupně začalo docházet k nárůstu mandátů Liberálních demokratů, stále nijak nenarušovali fungování dvoustranického systému a dvě hlavní strany na nich nebyly nijak závislé. Navíc pokud bereme v úvahu sílu stran na úrovni legislativy a exekutivy, tak dvě hlavní strany byly schopny vládnout samy, aniž by bylo zapotřebí získávat podporu strany třetí. Tudíž je podle Lynche a Garnera problematické označit stranický systém jako systém dvou a půl stran (Lynch–Garner, 2005: 536–537). Na druhou stranu, pokud by i v dalších několika volbách žádná ze stran nezískala potřebnou většinu, jako tomu bylo ve volbách v roce 2010 a Liberální demokraté by i nadále působili v koalicích a měli větší vliv na exekutivu a legislativu, potom by se stranický systém mohl dát označit jako systém dvou a půl stran.

Stejně tak je problematické klasifikovat systém jako vícestranický. I přesto, že se Liberální demokraté stali podstatným soupeřem v britské politice, stále však nejsou jejich volební výsledky srovnatelné s výsledky konzervativců a labouristů. O multipartismu však můžeme hovořit na lokálních úrovních a v evropských volbách, a to i díky kandidatuře nezávislých kandidátů (Lynch–Garner, 2005: 533–536).

Klíma (1998: 160) po volbách v roce 1992 označil britský stranický systém jako *duopolitický systém*. Důvodem bylo, že po volbách v tomto roce zasedlo v Dolní komoře devět stran a Liberální demokraté dosáhli téměř 20 % hlasů. Tento název dle Klímy odráží vhodněji realitu systému dvou stran, kde se sice dvě hlavní strany střídají u moci bez podpory dalších stran, nicméně vzniká nezanedbatelný prostor pro působení stran menších.

Norris (cit. dle Strmiska–Chytilík, 2005: 73) tvrdí, že dvoustranické systémy mají tendenci se vyvíjet. Tudíž jakékoli další působení Liberálních demokratů nemusí mít nutně za následek rozbití bipartismu jako takového, dochází *pouze* k dalšímu vývoji tohoto systému. Norris dále označuje nynější britský bipartismus jako upadající dvoustranický systém, neboť v posledních několika letech nespĺňuje striktně všechna základní duvergerovská kritéria. Konkrétně například v posledních letech nedocházelo k pravidelnému střídání dvou hlavních stran, protože pokud se podíváme na volební výsledky z několika minulých let, tak vidíme, že se labouristé drželi u moci tři volební období po sobě. Navíc by tyto dvě hlavní strany měly být schopné vládnout nezávisle, což vzhledem k nynější vládní koalici také nespĺňují.

6 ZÁVĚR

Při zkoumání historie Liberálních demokratů, potažmo původní Liberální strany můžeme nalézt hned několik aspektů, které pozici strany po celou její historii ovlivňovaly. Jedním z hlavních problémů, na který strana neustále narážela, bylo její různorodé složení, zkrátka se v ní střetávalo několik názorových proudů, které jen velmi těžko hledaly kompromis. Tento problém zde byl již od samého počátku, kdy nejen názory, ale i rozdílné postavení jednotlivých skupin v rámci strany, sužovaly její fungování. Na samotném počátku docházelo k rozkolům právě mezi whigy, umírněnými liberály a radikály, kteří se jen těžko shodovali na jednom programu či nebyli ochotni hlasovat jednotně. To se jim však často vymstilo, neboť to stranu jako takovou oslabilo a tím došlo i k celkovému oslabení její pozice ve stranickém systému. Dalším velkým a dlouhodobým problémem byla tedy stranická nedisciplinovanost.

Na výše uvedené problémy strana narážela po celou svou historii. Právě neustálé názorové štěpení uvnitř strany vedlo v určitých fázích její historie ke vzniku menších frakcí. Tyto frakce se buď s postupem času sjednotily s labouristy, nebo s konzervativci, či se vrátily zpět k liberálům. Nejednotné názory se objevily například v otázce rozšíření volebního práva, búrské války, přijetí zákona *Home Rule* či v otázce první světové války. V novodobější historii strany to potom byl nesouhlas v oblasti, jakým směrem by se měla vyvíjet Aliance. Mezi dalšími problémy, které stranu sužovaly, byly například potíže s financováním, nedařilo se jí najít sponzory, dále byl problém najít (vhodné) kandidáty.

Kromě problémů, které byly způsobeny v rámci fungování strany, narážela Liberální strana a dnešní Liberální demokraté na volební systém. Právě FPTP je v posledních zhruba 20ti letech⁴⁵ největší překážkou, která liberálům znesnadňuje možnost získat více křesel v parlamentu. Kvůli FPTP jsou liberálové dlouhodobě podprezentováni.

---

⁴⁵ Neboli v období, kdy se pomalu začínají vracet zpět na politickou scénu.

Podíváme-li se potom na postavení strany ve stranickém systému v průběhu historie, zjistíme, že strana nejprve zastávala vládní pozici, postupně došlo k jejímu úpadku, nakonec až k marginalizaci a v posledních zhruba 20ti letech k jejímu opětovnému navrácení na politickou scénu. Liberální strana byla od svého vzniku až do začátku první světové války jednou ze dvou hlavních politických stran a několikrát dokonce vyhrála volby (1868, 1880, 1885⁴⁶, 1906 a 1910). V období první světové války dochází k rozpeřím uvnitř vlády a k následnému sestavení celonárodní koalice, která měla vládu stabilizovat. S nástupem celonárodní koalice ale také končí poslední vláda liberálů. Jejich vůbec poslední výraznější působení ve vládě bylo pod hlavičkou Koalice spolu s částí konzervativců a labouristů, a to v období 1918 až 1922.

Po volbách v roce 1923 vládla menšinová labouristická vláda s podporou liberálů, s čímž ovšem ne úplně všichni členové souhlasili. Od roku 1924 postupně začíná docházet k marginalizaci strany. V roce 1931 došlo mj. kvůli nástupu hospodářské krize a následnému pádu vlády k vytvoření Národní vlády, která se skládala z Konzervativní strany, Národních labouristů, Národních liberálů a Liberální strany. Liberální strana sice měla opět možnost podílet se na vládě, ale vzhledem k tomu, že s tím opět ne všichni její členové souhlasili, nemělo to na její fungování zrovna pozitivní vliv, neboť opět docházelo k rozepřím.

V období druhé světové války dochází k vytvoření vlády národního sjednocení, která je tvořená frakcemi původní Národní vlády, ale také liberály a labouristy. V 50. letech 20. století, kdy se labouristé a konzervativci střídali u moci a dohromady získávali takřka většinu všech hlasů, byli liberálové bráni jako nerelevantní okrajová strana. Pro mnoho voličů bylo problematické se se stranou ztotožnit. K oživení strany potom dochází v průběhu 60. let 20. století, a to díky různým studentským hnutím, kdy do strany přichází více radikálních mladých lidí. Strana se začíná stáčet více doleva, což ovšem vyvolává značné neshody vzhledem ke starší generaci, navíc dochází k útokům na vedení strany.

---

⁴⁶ Kvůli velmi těsnému výsledku vládu nakonec s podporou irských nacionalistů sestavují konzervativci.

V druhé polovině 70. let 20. století dochází k podepsání dohody mezi labouristy a liberály, jež nesla název „Lib–Lab dohoda“ a liberálové díky ní získali poradní funkci ve vládě. I přesto, že tato dohoda vydržela pouze rok, pro stranu jako takovou to znamenalo pozvolný návrat zpět na politickou scénu.

Přes všechny snahy se liberálům stále nedařilo, nakonec se od nich část jejich členů odtrhla a spolu s částí labouristů založila v roce 1981 SDP. V následujících volbách v roce 1983 potom strana kandidovala spolu s SDP pod hlavičkou Aliance. Od vytvoření Aliance se očekával impuls ke změně stranické soutěže. Očekávalo se, že Aliance naruší zaběhnutý dvoustranický model a vytvoří třetí silnou stranu v politickém centru. Ovšem kvůli FPTP strana získala jen velmi málo hlasů, i přesto že obdržela pouze zhruba o 2 % méně hlasů než labouristé. Kvůli názorovým neshodám a kvůli neshodám ohledně toho, zda Liberální stranu s SDP sloučit, nakonec dochází k rozpadu Aliance. A dále ke sloučení části SDP s Liberální stranou. Následně vzniká v roce 1988 Sociální a liberální demokratická strana. O rok později dochází k přejmenování strany na Liberální demokraté.

Od počátku 90. let 20. století strana opět začíná zaznamenávat větší zisky na celostátní i na lokální úrovni, což její postavení jen posiluje. Ovšem výsledky voleb také jasně ukázaly, jak voličská podpora Liberálních demokratů závisí právě na podpoře dvou velkých stran a jak má strana tedy ztíženou možnost vydobýt si svou pozici ve stranickém systému. Spousta voličů se totiž ke straně přiklonila, protože chtěla vyjádřit protest proti konzervativcům a labouristům, a až na druhém místě jí zajímaly principy strany. Liberálové doufali ve zlepšení své situace právě v souvislosti se změnou volebního systému, o kterou se dlouhodobě zasazovali. Dále se zaměřovali a stále zaměřují daleko více na regiony než na zemi jako celek. Je to z toho důvodu, že chtějí, ale i potřebují mít (kvůli FPTP) koncentrovanou voličskou základnu.

Od poloviny 90. let dochází ke spolupráci s labouristy, a to například na přípravě konstituční reformy, ale také na lokálních úrovních. V souvislosti s volbami v 90. letech se hovoří ještě o jednom aspektu, a to je taktické hlasování. Voliči, kteří si

nepráli vítězství konzervativců a byli sympatizanty labouristů, volili liberály v obvodech, kde měli větší šanci konzervativce sesadit. Taktické hlasování sice může straně přinést větší zisky, ovšem netvoří její stálou a hlavně koncentrovanou voličskou základnu. Na druhou stranu taktické hlasování je možné chápat i z jiné strany, kdy na voliče zapůsobí psychologický efekt a on si vybere tu stranu, která má reálnou šanci zvítězit. V souvislosti s volebními výsledky Liberálních demokratů se častěji hovoří spíše o uvedené první variantě taktického hlasování.

Dlouhodobou spolupráci s labouristy narušila válka v Iráku, se kterou většina liberálů striktně nesouhlasila. Ve volbách v roce 2001 Liberální demokraté zaznamenali svůj největší úspěch od roku 1923 a celkově se strana začala vymezovat jako alternativa dvou hlavních stran. Ve volbách v roce 2005 ještě více posílila.

Strana se v průběhu své historie snažila voliče nalákat hlavně na sociální reformy, které se týkaly převážně například podpory chudších lidí, podpory vzdělávání, ve svých počátcích rozšířením volebního práva či dalších sociálních reformech. Celkově se v průběhu své historie zaměřovala na politické reformy, hlavně na změnu volebního zákona. Od 70. let 20. století začaly být také více aktuální ekonomické reformy, daňové reformy a ekologická témata. V několika posledních volbách bylo tématem také školství a zdravotnictví.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaká je relevance a pozice Liberálních demokratů jakožto třetí strany ve dvoustranickém systému Velké Británie a zda má možnost tento systém nějak narušit. Dnešní Liberální demokraté mohou být považováni za relevantní stranu v rámci britského stranického systému. Jednak je to z toho důvodu, že jsou od roku 2010 součástí vládní koalice, ale i v předešlých letech měla strana koaliční potenciál a rozhodně se nedala označit jako nerelevantní a okrajová (jako tomu bylo například v 50. letech). V rámci předvolebních průzkumů v roce 2010 se o ní dokonce hovořilo o jakémsi pomyslném jazýčku na vahách, tudíž jako o straně, která by v případě, že by ani jedna ze dvou hlavních stran nezískala potřebnou většinu, mohla mít vliv na sestavení vlády. To se později také potvrdilo. Po

několika vyjednáváních nakonec došlo k uzavření vládní koalice mezi konzervativci a liberály. Pro liberály byl při vyjednávání klíčový příslib, že proběhne referendum o změně volebního systému, kvůli kterému je strana silně znevýhodněna.

Po vytvoření koalice proběhlo slíbené referendum, které však bylo pro liberály zklamáním, neboť změna volebního systému byla odmítnuta. Liberálové byli dále potrestáni v komunálních volbách, celkově zaznamenali propad. Ani samotné působení v rámci koalice není pro liberály zatím nijak příznivé. Proti vládě jako takové už proběhlo několik masivních protestů, jednak proti její ekonomické politice, konkrétně proti jejím rozpočtovým škrtům, zvyšování daní a penzijní reformě, ale také proti razantnímu navýšení školného na vysokých školách. Paradoxem totiž je, že se liberálové před volbami zasazovali o to, aby bylo školné zcela zrušeno. Dále došlo uvnitř vlády k rozepřím ohledně nepřijetí fiskálního paktu Evropské unie. Cameron pakt odmítl přijmout, Clegg jeho rozhodnutí kritizoval. Přesto všechno ale Clegg popřel, že by došlo k rozpadu koalice, to by dle něj mělo katastrofální účinky na hospodářskou a ekonomickou situaci v zemi. Zatím si tady v rámci koalice prosadili hlavně referendum.

Přesto, že Liberální demokraté měli vliv na vznik koalice (stejně tak se mohli dohodnout s labouristy), zatím vládu jako takovou nijak neovlivnili, neboť se jim nepodařilo prosadit skoro nic z jejich volebního programu. Čistý bipartismus, kdy dvě hlavní strany získávaly dohromady okolo 90 % všech hlasů, bychom ale v posledních letech v Británii hledali jen těžko. Celková nespokojenost s oběma hlavními formacemi povzbudila znovuoživení liberálů, kteří získávají čím dál více hlasů. A právě nárůst přízně Liberálních demokratů narušuje čistý bipartismus, kdy už se ve stranickém systému nevyskytují pouze dvě hlavní strany, které bez problému získají většinu křesel v parlamentu. Čistý bipartismus navíc narušuje nepravidelné střídání dvou hlavních stran. Ovšem, jak poznamenala Norris, dvoustranické systémy mají tendenci se vyvíjet. Tudiž jakékoli další působení Liberálních demokratů nemusí mít nutně za následek rozbití bipartismu jako takového, dochází *pouze* k dalšímu vývoji tohoto systému.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

Ambrogi, Stefano – Castle, Tim (2011). Rioters battle police after anti-cuts rally. *Reuters*. 26. 3. 2011 (<http://uk.reuters.com/article/2011/03/26/uk-britain-protest-idUKTRE72P0K120110326>, 10. 3. 2012).

Buchta, Marek (2005). Britské parlamentní volby 2005. In: Buchta, Marek – Mrklas, Ladislav, *Parlamentní volby ve Velké Británii 2005* (Praha: CEVRO), s. 7–20.

Butler, David Edgeworth – Butler, Gareth (1994). *British Political Facts 1900–1994* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Cook, Chris (2010). *A Short History of the Liberal Party. The Road back to Power* (London: Palgrave Macmillan).

Coxall, Bill – Robins, Lynton (1998). *Contemporary British politics* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Duverger, Maurice (1967). *Political Parties* (New York: John Wiley and Sons).

Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián (1998). *Teorie politických stran* (Brno: Barrister&Principal).

Garner, Robert – Kelly, Richard (1993). *British Political Parties Today* (Manchester: Manchester University Press).

Glover, Julian (2009). Brown affecting Labour's chances as Guardian poll shows Lib Dem gain. *The Guardian*. 23. 2. 2009 (<http://www.guardian.co.uk/politics/2009/feb/23/icm-poll-february-2009>, 8. 3. 2012).

Hennessy, Mark (2011). UK voters firmly reject electoral reform. *Irish Times*. 7. 5. 2011 (<http://www.irishtimes.com/newspaper/world/2011/0507/1224296379439.html>, 8. 3. 2012).

- Chytilék, Roman – Šedo, Jakub – Lebeda, Tomáš – Čaloud, Dalibor (2009). *Volební systémy* (Praha: Portál).
- Ingle, Stephen (1989). *The British Party System* (Oxford: Basil Blackwell).
- Johnston, Ron – Pattie, Charles (2006). *Putting Voters in their Place. Geography and Elections in Great Britain* (Oxford: Oxford University Press).
- Klíma, Michal (1998). *Volby a politické strany v moderních demokraciích* (Praha: Radix).
- Kubát, Michal (2007). Volby a volební systémy. In: Cabada, Ladislav – Kubát, Michal a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 251–303.
- Lynch, Philip – Garner, Robert (2005). The Changing Party System. *Parliamentary Affairs*. Vol. 58, No. 3, s. 533–554.
- Matthew, Henry Colin Gray (2008). Věk liberalismu (1851–1914). In: Morgan, Keneth a kol., *Dějiny Británie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny), s. 410–455.
- Millership, Peter (2009). Opinion poll raises spectre of hung British parliament. *Reuters*. 23. 11. 2009 (<http://blogs.reuters.com/uknews/2009/11/23/opinion-poll-raises-spectre-of-hung-british-parliament/>, 8. 3. 2012).
- Mrklas, Ladislav (2005). ODS a britští konzervativci 2005. In: Buchta, Marek – Mrklas, Ladislav, *Parlamentní volby ve Velké Británii 2005* (Praha: CEVRO), s. 1–6.
- Novák, Miroslav (1999). Relevance malých stran v demokracii. *Politologická revue*. 2/1999, s. 44–70.
- Novák, Miroslav (1997). *Systémy politických stran* (Praha: SLON).
- Novák, Miroslav – Lebeda, Tomáš a kol. (2004). *Volební a stranické systémy* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk).

Proudfoot, Mary (1974). *British politics and government 1951–1970: a study of an affluent society* (London: Faber and Faber).

Rallings, Colin – Thrasher, Michael (1996). The electoral record. In: MacIver, Don, *The Liberal Democrats* (London: Prentice Hall), s. 205–223.

Reynolds, Andrew – Reilly, Ben – Ellis, Andrew et al. (2005). *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook* (Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance).

Rovná, Lenka Anna (2004). *Kdo vládne Británii?* (Praha: SLON).

Sartori, Giovanni (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků* (Praha: SLON).

Sartori, Giovanni (2005). *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Siddique, Haroon – Mulholland, Helene (2011). EU veto 'no threat to coalition'. *The Guardian*. 12. 12. 2011 (<http://www.guardian.co.uk/politics/2011/dec/12/eu-veto-no-threat-coalition>, 10. 3. 2012).

Staff, Wire (2010). Gordon Brown quits as UK prime ministr. *CNN*. 11. 5. 2010 (http://articles.cnn.com/2010-05-11/world/uk.election_1_labour-party-labour-government-minister?_s=PM:WORLD, 8. 3. 2012).

Steed, Michael (1996). The Liberal Tradition. In: MacIver, Don, *The Liberal Democrats* (London: Prentice Hall), s. 41–62.

Stevenson, John (1996). Liberals to Liberal Democrats. In: MacIver, Don, *The Liberal Democrats* (London: Prentice Hall), s. 23–39.

Stevenson, John (1990). The Liberal Party Since 1945. In: Seldon, Anthony, *UK Political Parties Since 1945* (Hertfordshire: Philip Allan), s. 36–50.

Strmiska, Maxmilián – Chytilék, Roman (2005). Velká Británie, Irsko, Malta: vliv westminsterské tradice. In: Strmiska, Maxmilián et al., *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů* (Praha: Portál), s. 55–96.

Wasson, Ellis Archer (2010). *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek* (Praha: Grada Publishing).

Weir, Keith (2011). UK electoral reform set to fail, coalition dividend. *Reuters*. 4. 5. 2011 (<http://www.reuters.com/article/2011/05/04/us-britain-vote-idUSTRE74325120110504>, 8. 3. 2012).

Wintour, Patrick – Watt, Nicholas (2010). Lib Dems rule out coalition governmens. *The Guardian*. 14. 2. 2010 (<http://www.guardian.co.uk/politics/2010/feb/14/liberal-democrats-coalition-hung-parliament>, 8. 3. 2012).

Zaharia, Marius – Blamond, Matthias (2011). Euro zone fiscal pact fails to restore confidence. *Reuters*. 13. 12. 2011 (<http://uk.reuters.com/article/2011/12/13/uk-eurozone-idUKL6E7NC20N20111213>, 10. 3. 2012).

Prameny

BBC News. *Brown quits: The political career of Gordon Brown* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8673608.stm, 8. 3. 2012).

BBC News. *Call to punish parties over Iraq* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/vote_2005/frontpage/4479625.stm, 4. 3. 2012).

BBC News. *Campbell quits as Lib Dem leader* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7045833.stm>, 8. 3. 2012).

BBC News. *David Cameron and Nick Clegg pledge „united“ coalition* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8676607.stm>, 8. 3. 2012).

BBC News. *Election 2010: First hung parliament in UK for decades*
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8667071.stm>, 8. 3. 2012).

BBC News. *Election 2010: Results*
(<http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>, 8. 3. 2012).

BBC News. *Nick Clegg is new Lib Dem leader*
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7148367.stm>, 8. 3. 2012).

BBC News. *Tuition fees vote: Plans approved despite rebellion*
(<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11952449>, 10. 3. 2012).

Election Guide. *Parliamentary Election 2001*
(<http://www.electionguide.org/election.php?ID=541>, 4. 3. 2012).

Election Resources on the Internet. *Parliamentary Elections in the United Kingdom*
(<http://electionresources.org/uk/house.php?election=2010&country=UKM>, 11. 2. 2012).

Liberal Democrats. *What We Stand For*
(http://www.libdems.org.uk/what_we_stand_for.aspx. 8. 3. 2012).

Political Science Resources. *UK General Elections Since 1832*
(<http://www.politicsresources.net/area/uk/edates.htm>, 11. 2. 2012).

The Economist. *British elections: Lib Dems routed, but Labour should also worry*
(http://www.economist.com/blogs/blighty/2011/05/british_elections, 8. 3. 2012).

The Guardian. *Conservative – Liberal Democrat coalition deal: full text*
(<http://www.guardian.co.uk/politics/2010/may/12/lib-dem-tory-deal-coalition>, 8. 3. 2012).

RESUMÉ

The goal of my dissertation is to determine the relevance and the position of Liberal Democrats as the third party in the two-party system of Great Britain and whether it can somehow disrupt the system. I focus on what is the position of this party in the party system and whether as the third party can somehow affect to bipartism. This dissertation is a case study.

I describe the first past the post system, influence the voting system to party system (specifically Duverger's law and Sartori's rules), bipartism and the third party in the theoretical part of this dissertation. The first past the post system promotes bipartism and disadvantages the third party.

Then in the empirical part I describe the history of Liberal party and then history of Liberal Democrats because from the history we learn what are the historical roots, as it developed and how over the years established itself in the party system of Great Britain. Then I describe the elections in 2010 in detail. This elections are crucial for Liberal Democrats because it become part of the coalition government.

If we look at the position of Liberal Democrats in the party system in the course of history, we find that the party held the government position, it was gradually decline, eventually to the marginalization and last about 20 years Liberal Democrats again return to the political scene.

Current Liberal Democrats are the relevant party. The party is able to form a coalition government, but does not has sufficient influence on the government, because it enforced only the referendum on changing the electoral law from its program. Through it all, in recent years the clean bipartism has not appear in Great Britain.

**PŘÍLOHA – VÝSLEDKY VOLEB DO BRITSKÉ DOLNÍ SNĚMOVNY
V LETECH 1868–2010**

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1868–1895				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
Listopad 1868	Konzervativní strana	903.318	38,4	271
	Liberální strana	1.428.776	61,5	387
Únor 1874	Konzervativní strana	1.091.708	43,9	350
	Liberální strana	1.281.159	52,7	242
	Strana Home Rule	90.234	3,3	60
Duben 1880	Konzervativní strana	1.426.351	42	237
	Liberální strana	1.836.423	55,4	352
	Strana Home Rule	95.535	2,6	63
Listopad 1885	Konzervativní strana	2.020.927	43,5	249
	Liberální strana	2.199.998	47,4	319
	Irští nacionalisté	310.608	6,9	86
Červenec 1886	Konzervativní strana&Liberální unionisté	1.520.886	51,4	393
	Liberální strana	1.353.581	45	192
	Irští nacionalisté	97.905	3,5	85
Červenec 1892	Konzervativní strana&Liberální unionisté	2.159.150	47	313
	Liberální strana	2.088.019	45,1	272
	Irští nacionalisté	311.509	7	81
Červenec 1895	Konzervativní strana&Liberální unionisté	1.894.772	49,1	411
	Liberální strana	1.765.266	45,7	177
	Irští nacionalisté	152.959	4	82
	Nezávislá Labouristická strana	44.325	1	0

Zdroj: Political Science Resources. *UK General Elections since 1832*

(<http://www.politicsresources.net/area/uk/edates.htm>, 11.2.2012).

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1900–1923				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
28. září–24. října 1900	Konzervativní strana	1.797.444	51,1	402
	Liberální strana	1.568.141	44,6	184
	Irští nacionalisté	90.076	2,5	82
	Labouristická strana	63.304	1,8	2
	Ostatní strany	544	0	0
12. ledna–7. února 1906	Konzervativní strana	2.451.454	43,6	157
	Liberální strana	2.757.883	49	400
	Irští nacionalisté	35.031	0,6	83
	Labouristická strana	329.748	5,9	30
	Ostatní strany	52.387	0,9	0
14. ledna–9. února 1910	Konzervativní strana	3.127.887	46,9	273
	Liberální strana	2.880.581	43,2	275
	Irští nacionalisté	124.586	1,9	82
	Labouristická strana	505.657	7,6	40
	Ostatní strany	28.693	0,4	0
2.–19. prosince 1910	Konzervativní strana	2.420.566	46,3	272
	Liberální strana	2.295.888	43,9	272
	Irští nacionalisté	131.375	2,5	84
	Labouristická strana	371.772	7,1	42
	Ostatní strany	8.768	0,2	0
14. prosince 1918	Konzervativní strana	370.375	3,4	23
	Liberální strana	1.298.808	12,1	28
	Koalice (Koaliční liberálové) (Konzervativní strana)	5.121.359 (1.455.640) (3.504.198)	47,6 (13,5) (32,6)	478 (133) (335)
	(Koaliční labouristé)	(161.521)	(1,5)	(10)
	Irští nacionalisté	238.477	2,2	7
	Labouristická strana	2.385.472	22,2	63
	Sinn Fein	486.867	4,5	73
	Irští unionisté	292.722	2,7	25
	Ostatní strany	572.503	5,3	10
15. listopadu 1922	Konzervativní strana	5.500.382	38,2	345
	Liberální strana	2.516.287	17,5	54
	Národní liberálové	1.673.240	11,6	62
	Labouristická strana	4.241.383	29,5	142
	Ostatní	462.340	3,2	12
6. prosince 1923	Konzervativní strana	5.538.824	38,1	258
	Liberální strana	4.311.147	29,6	159
	Labouristická strana	4.438.508	30,5	191
	Ostatní	260.042	1,8	7

Zdroj: Butler, David Edgeworth–Butler, Gareth (1994). *British Political Facts 1900–1994* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 213–215.

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1924–1950				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
29. října 1924	Konzervativní strana	8.039.598	48,3	419
	Liberální strana	2.928.747	17,6	40
	Labouristická strana	5.489.077	33	151
	Komunistická strana	55.346	0,3	1
	Ostatní	126.511	0,8	4
30. května 1929	Konzervativní strana	8.656.473	38,3	260
	Liberální strana	5.308.510	23,4	59
	Labouristická strana	8.389.512	37,1	288
	Komunistická strana	50.614	0,3	0
	Ostatní	243.266	1	8
27. října 1931	Národní vláda (Konzervativní strana)	14.532.519 (11.978.745)	67 (55,21)	554 (473)
	(Národní labouristé)	(341.370)	(1,61)	(13)
	(Národní liberálové)	(809.302)	(3,71)	(35)
	(Liberální strana)	(1.403.102)	(6,5)	(33)
	Nezávislý liberálové	106.106	0,5	4
	Labouristická strana	6.649.630	30,6	52
	Komunistická strana	74.824	0,3	0
	Nová strana	36.377	0,2	0
	Ostatní	256.917	1,2	5
14. listopadu 1935	Konzervativní strana	11.810.158	53,7	432
	Liberální strana	1.422.116	6,4	20
	Labouristická strana	8.325.491	37,9	154
	Nezávislá labouristická strana	139.577	0,7	4
	Komunistická strana	27.117	0,1	1
	Ostatní	272.595	1,2	4
5. července 1945	Konzervativní strana	9.988.306	39,8	213
	Liberální strana	2.248.226	9	12
	Labouristická strana	11.995.152	47,8	393
	Komunistická strana	102.780	0,4	2
	Common Wealth	110.634	0,4	1
	Ostatní	640.880	2	19
23. února 1950	Konzervativní strana	12.502.567	43,5	298
	Liberální strana	2.621.548	9,1	9
	Labouristická strana	13.266.592	46,1	315
	Komunistická strana	91.746	0,3	0
	Ostatní	290.218	1	3

Zdroj: Butler, David Edgeworth–Butler, Gareth (1994). *British Political Facts 1900–1994* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 215–216.

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1951–1970				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
25. října 1951	Konzervativní strana	13.717.538	48	321
	Liberální strana	730.556	2,5	6
	Labouristická strana	13.948.605	48,8	295
	Komunistická strana	21.640	0,1	0
	Ostatní	177.329	0,6	3
26. května 1955	Konzervativní strana	13.286.569	49,7	344
	Liberální strana	722.405	2,7	6
	Labouristická strana	12.404.970	46,4	277
	Komunistická strana	33.144	0,1	0
	Ostatní	313.410	11	3
8. října 1959	Konzervativní strana	13.749.830	49,4	365
	Liberální strana	1.638.571	5,9	6
	Labouristická strana	12.215.538	43,8	258
	Komunistická strana	30.897	0,1	0
	Plaid Cymru	77.571	0,3	0
	Skotská národní strana	21.738	0,1	0
	Ostatní	12.464	0,4	1
15. října 1964	Konzervativní strana	12.001.396	43,4	304
	Liberální strana	3.092.878	11,2	9
	Labouristická strana	12.205.814	44,1	317
	Komunistická strana	45.932	0,2	0
	Plaid Cymru	69.507	0,3	0
	Skotská národní strana	64.044	0,2	0
	Ostatní	168.422	0,6	0
31. března 1966	Konzervativní strana	11.418.433	41,9	253
	Liberální strana	2.327.533	8,5	12
	Labouristická strana	13.064.951	47,9	363
	Komunistická strana	62.112	0,2	0
	Plaid Cymru	61.071	0,2	0
	Skotská národní strana	128.474	0,2	0
	Ostatní	201.302	0,6	2
18. června 1970	Konzervativní strana	13.145.123	46,4	330
	Liberální strana	2.117.035	7,5	6
	Labouristická strana	12.179.341	43	287
	Komunistická strana	37.970	0,1	0
	Plaid Cymru	175.016	0,6	0
	Skotská národní strana	306.802	1,1	1
	Ostatní	383.511	1,4	6

Zdroj: Butler, David Edgeworth–Butler, Gareth (1994). *British Political Facts 1900–1994* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 216–217.

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1974–1979				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
28. února 1974	Konzervativní strana	11.868.906	37,9	297
	Liberální strana	6.063.470	19,3	14
	Labouristická strana	11.639.243	37,1	301
	Komunistická strana	32.741	0,1	0
	Plaid Cymru	171.364	0,6	2
	Skotská národní strana	632.032	2	7
	Národní fronta	76.865	0,3	0
	Ostatní (Velká Británie)	131.059	0,4	2
	Ostatní (Severní Irsko)	717.986	2,3	12
10. října 1974	Konzervativní strana	10.464.817	35,8	277
	Liberální strana	5.346.754	18,3	13
	Labouristická strana	11.457.079	39,2	319
	Komunistická strana	17.426	0,1	0
	Plaid Cymru	166.321	0,6	3
	Skotská národní strana	839.617	2,9	11
	Národní fronta	113.843	0,4	0
	Ostatní (Velká Británie)	81.227	0,3	0
	Ostatní (Severní Irsko)	702.094	2,4	12
3. května 1979	Konzervativní strana	13.697.690	43,9	339
	Liberální strana	4.313.811	13,8	11
	Labouristická strana	11.532.148	36,9	269
	Komunistická strana	15.938	0,1	0
	Plaid Cymru	132.544	0,4	2
	Skotská národní strana	504.259	1,6	2
	Národní fronta	190.747	0,6	0
	Zelení	38.116	0,1	0
	Revoluční strana pracujících	13.535	0,1	0
	Ostatní (Velká Británie)	85.338	0,3	0
	Ostatní (Severní Irsko)	695.889	2,2	12

Zdroj: Butler, David Edgeworth–Butler, Gareth (1994). *British Political Facts 1900–1994* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 218.

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1983–1987				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
9. června 1983	Konzervativní strana	13.012.316	42,4	397
	Aliance (Liberální strana) (Sociálně demokratická strana)	7.780.949 (4.210.115) (3.570.834)	25,4 (13,7) (11,6)	23 (17) (6)
	Labouristická strana	8.456.934	27,6	209
	Plaid Cymru	125.309	0,4	2
	Skotská národní strana	331.975	1,1	2
	Národní fronta	27.065	0,1	0
	Ulsterská unionistická strana	259.952	0,8	11
	Demokratická unionistická strana	152.749	0,5	3
	Sociálně demokratická a dělnická strana	137.012	0,4	1
	Sinn Fein	102.701	0,3	1
	Ulsterská lidová unionistická strana	22.861	0,1	1
	Ostatní	288.379	0,9	0
11. června 1987	Konzervativní strana	13.760.583	42,3	376
	Aliance (Liberální strana) (Sociálně demokratická strana)	7.341.290 (4.173.450) (3.168.183)	23,2 (25,5) (20,6)	22 (17) (5)
	Labouristická strana	10.029.807	30,8	229
	Plaid Cymru	123.599	0,4	3
	Skotská národní strana	416.473	1,3	3
	Ulsterská unionistická strana	276.230	0,8	9
	Demokratická unionistická strana	85.642	0,3	3
	Sociálně demokratická a dělnická strana	154.087	0,5	3
	Sinn Fein	83.389	0,3	1
	Ulsterská lidová unionistická strana	18.420	0,1	1
	Ostatní	239.715	0,7	0

Zdroj: Election Resources on the Internet. *Parliamentary Elections in the United Kingdom* (<http://electionresources.org/uk/house.php?election=2010&country=UKM>, 11.2.2012).

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 1992–1997				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
9. dubna 1992	Konzervativní strana	14.093.007	42,3	336
	Liberální demokraté	5.999.606	18,3	20
	Labouristická strana	11.560.484	35,2	271
	Plaid Cymru	154.947	8,8	4
	Skotská národní strana	629.564	1,9	3
	Ulsterská unionistická strana	271.049	0,8	9
	Demokratická unionistická strana	103.039	0,3	3
	Sociálně demokratická a dělnická strana	184.445	0,5	4
	Sinn Fein	78.291	0,2	0
	Ulsterská lidová unionistická strana	19.305	0,1	1
	Ostatní	520.337	1,5	0
1. května 1997	Konzervativní strana	9.600.943	30,7	165
	Liberální demokraté	5.242.947	16,8	46
	Labouristická strana	13.518.167	43,2	419
	Plaid Cymru	161.030	0,5	4
	Skotská národní strana	621.550	2	6
	Ulsterská unionistická strana	258.349	0,8	10
	Demokratická unionistická strana	107.348	0,3	2
	Sociálně demokratická a dělnická strana	190.814	0,6	3
	Sinn Fein	126.921	0,4	2
	Unionistická strana Spojeného království	12.817	0,1	1
	Nezávislá strana Spojeného království	105.722	0,3	0
	Strana referenda	811.849	2,6	0
	Ostatní	503.858	1,6	1

Zdroj: Election Resources on the Internet. *Parliamentary Elections in the United Kingdom* (<http://electionresources.org/uk/house.php?election=2010&country=UKM>, 11.2.2012).

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 2001–2005				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
7. června 2001	Konzervativní strana	8.357.615	31,7	166
	Liberální demokraté	4.814.321	18,3	52
	Labouristická strana	10.724.953	40,7	413
	Plaid Cymru	195.893	0,7	4
	Skotská národní strana	464.314	1,8	5
	Ulsterská unionistická strana	216.839	0,8	6
	Demokratická unionistická strana	181.999	0,7	5
	Sociálně demokratická a dělnická strana	169.865	0,6	3
	Sinn Fein	175.933	0,7	4
	Nezávislá nemocnice Kidderminster a zdraví	28.487	0,1	1
	Nezávislá strana Spojeného království	390.563	1,5	0
	Ostatní	630.548	2,4	0
5. května 2005	Konzervativní strana	8.784.915	32,4	198
	Liberální demokraté	5.985.454	22	62
	Labouristická strana	9.552.436	35,2	356
	Plaid Cymru	174.838	0,6	3
	Skotská národní strana	412.267	1,5	6
	Ulsterská unionistická strana	127.414	0,5	1
	Demokratická unionistická strana	241.856	0,9	9
	Sociálně demokratická a dělnická strana	125.626	0,5	3
	Sinn Fein	174.530	0,6	5
	Nezávislá nemocnice Kidderminster a zdraví	18.739	0,1	1
	Nezávislá strana Spojeného království	605.973	2,2	0
	Respekt	68.094	0,3	1
	Zelení	283.414	1	0
	Britská národní strana	192.745	0,7	0
Ostatní	385.056	1,4	1	

Zdroj: Election Resources on the Internet. *Parliamentary Elections in the United Kingdom* (<http://electionresources.org/uk/house.php?election=2010&country=UKM>, 11.2.2012).

Výsledky všeobecných voleb do britské Dolní sněmovny 2010				
Datum	Politická strana	Počet hlasů	% podíl	Poslanci
6. května 2010	Konzervativní strana	10,703,654	36,1	307
	Liberální demokraté	6,836,248	23	57
	Labouristická strana	8,606,517	29	258
	Plaid Cymru	165,394	0,6	3
	Skotská národní strana	491,386	1,7	6
	Demokratická unionistická strana	168,216	0,6	8
	Sociálně demokratická a dělnická strana	110,970	0,4	3
	Sinn Fein	171,942	0,6	5
	Nezávislé společenství a zdraví	16,150	0,1	0
	Nezávislá strana Spojeného království	919,471	3,1	0
	Respekt–Jednotná koalice	33,251	0,1	0
	Zelení	285,612	1	1
	Britská národní strana	564,321	1,9	0
	Aliance	42,762	0,1	1
	Ulsterští konzervativci a unionisté–Nová síla	102,361	0,3	1
Ostatní	446,489	1,5	1	

Zdroj: Election Resources on the Internet. *Parliamentary Elections in the United Kingdom* (<http://electionresources.org/uk/house.php?election=2010&country=UKM>, 11.2.2012).